

Komu zvoni v Madridu?

Kaj hočejo diplomati, ki so se 9. februarja vnovič zbrali v madridski kongresni palači, kakšne so ambicije držav, v imenu katerih govore? Naj bodo to mir, varnost in sodelovanje v Evropi suverenih držav in enakopravnih narodov? Ali pa je helsinški proces morda le eden od mnogih izrazov, ena od mnogih pojavnih oblik rivalstva med supersilama? In kateri so tisti ključni problemi, ki bi jim morali diplomati v Madridu ta hip posvetiti največ pozornosti? Ali je to najprej zmanjševanje in omejevanje oborožitve, kot od jeseni 1980 vneto dokazujejo delegacije vzhodnoevropskih držav s sovjetsko na čelu? Ali pa so to najprej človekove pravice in tisto demokratično členjenje družb, ki se izraža tudi v svobodnih medsebojnih stikih ljudi in v prostem pretoku informacij med obema stranema ob nekdanji železni zavesi, kar vse je – z različno intenzivnostjo – močno pri srcu Zahodu, kar pa Vzhod odriwa kot manj pomembno na stranski tir? Ali pa je morda res, da se za takšnimi enostranskimi pristopi skriva tisti značilni blokovski redukcionizem, ki skuša iz celote helsinškega duha – in to je duh miru, varnosti in sodelovanja v Evropi suverenih držav in enakopravnih narodov – iztrgati tisto, kar se lahko vključi v njegovo strategijo blokovskega soočanja, ki skuša zatorej tudi nadaljevanje helsinške konference, znameniti »follow-up«, spremeniti v še enega od poligonov za blokovsko tekmovalnost?

Med procesi, ki se plečejo na evropski celini, je helsinški proces v večji meri kot katerikoli drugi proces zanikanje tistih omejitev, ki so bile prenekateri suvereni državi in prenekateremu narodu naložene ne toliko zaradi vojaškega izida druge svetovne vojne – vojaški izid te vojne je bila zmaga nad fašizmom in osvoboditev narodov, ki jih je fašizem zaslužil –, kolikor spričo dejstva, da je vojna pustila za seboj na eni strani vrsto držav-invalidov, po drugi strani pa tri, nato pa še dve vojaški supersili – ZDA in SZ – ki sta bili edini sposobni krotiti usodo Evrope. Helsinški proces je zatorej zanikanje, presejanje Jalte ali bolje tiste delitve interesov sfer na škodo suverenih evropskih narodov, ki je povezana z imenom Jalta.

Seveda pa je ravno zaradi tega helsinški proces manj kot katerikoli drugi proces, ki poteka na evropski celini, sposoben iztrgati se iz danosti, v kateri se dogaja. Bržkone je odveč poudarjati, kako zelo naivno bi bilo pričakovati, da bo ta proces potekal brez zastojev in brez trzljajev pa tudi brez tiste tako zelo značilne blokovske optike, zaradi katere se cilji, sami po sebi dobri in plemeniti, sprevačajo v svoje nasprotje: v nekaj, za čemer se skriva duh blokovskega spopada in vojne med blokom, v orožje, s katerim nasprotnik tolče po nasprotniku, v manever, ki naj oslabi sovražnika in utrdi lastne pozicije. Demokracija in človekove pravice za Poljsko so nedvomno cilji, za katere se je vredno bojevati; toda v skrivenčenem ogledalu blokovskega tekmovanja se boj za svobodo in demokracijo nenadoma sprevača v nekaj povsem drugega, v taktično potezo, ki naj nasprotnika prisili v defenzivo. Predlog, ki naj bi spodbodel tako dolgo pričakovane razoroževalne procese v Evropi, pa se v tej isti blokovski optiki razodeva kot prizadevanje po okrepitvi lastne strateške pozicije na stari celini in okoli nje na škodo pozicije nasprotnika.

Proces presejanja negativne dediščine Jalte v Evropi nikoli ni potekal v okoliščinah, ki bi bile idealne ali blizu idealnim, marveč se je nasprotno venomer spopadal z duhovni hladne vojne in njene spremljevalke – blokovski izključnosti. Ko se je v drugi polovici šestdesetih let začela dvigovati železna zavesa, je leta 1968 na to kot

pozeba padla sovjetska intervencija na Češko-slovaškem; pa vendar je v začetku sedemdesetih let prišlo do uresničevanja Brandtove »vzhodne politike«, ki je brez dvoma močno prispevala k temu, da je 35 držav evropskih ali z Evropo tesno zvezanih) podpisalo sklepno listino o varnosti in sodelovanju v Evropi. Tudi beograjsko nadaljevalno srečanje ni potekalo v idealnih okoliščinah, ko je ameriški predsednik Carter izpostavil vprašanje, ki je brez dvoma zelo pomembno, ki pa nikoli ne bi smelo zasenčiti celote helsinškega duha, namreč vprašanje človekovih pravic in vsega tistega, kar je znano kot tretja helsinška košarica; ne glede na te blokovske manevre (ki so duhu Helsinkov tuji in nasprotni v enaki meri kot je z njim navkriž neizpolnjevanje – po črki in duhu – načel iz sklepne listine) pa je Beogradu uspelo ohraniti kontinuiteto evropskega dogovarjanja.

Podobno kot prejšnja mora kajpada tudi sedanjega madridsko srečanje biti bitko na dveh frontah: po eni plati bitko za formuliranje novih ciljev in procesu udejanjanja duha Helsinkov, po drugi plati pa bitko zoper blokovsko izkrivljanje in sprevačanje tega procesa. Pri čemer po vsej priliki ne kaže posebej poudarjati, kako zelo so razmere takšnemu prizadevanju nenaklonjene. Prav zadnje leto je namreč pokazalo, da ideologija blokovstva (kot sistema svetovnega ravnotežja) in hegemonije (ki notrajblokovskega izraza blokovstva) prav nič ne jenjujejo; celo nasprotno. Reaganov koncept ohranjanja moči in življenjske sile ameriškega kapitalizma ima ob svojih notranjopolitičnih razsežnostih (spodbujanje akumulacijske moči kapitala, to je podpiranje »supply side«, tistega, ki blago producira, to je kapitalista, kajpak na škodo socialne varnosti prebivalstva) tudi zunanje-politične nasledke. Takšen pristop zahteva, da morajo biti ZDA vselej pripravljene zaustaviti sleherni proces, kjerkoli že pride do njega, ki bi ogrožal osnovne interese ameriškega kapitalizma. Koncept vzdrževanja globalnega ravnotežja se v tej doktrini dopolnjuje s konceptom regionalnega ravnotežja, s politiko stroge razmejitve interesov sfer ne samo v Evropi, kjer sta bila oba bloka v neposrednem stiku – body checking bi temu dejali v hokeju – tudi daleč, marveč tudi drugod po svetu, kjer takšnega neposrednega stika obeh supersil doslej ni bilo. Jasno je spričo tega, da so prizadevanja Evrope, da sebi v prid olajša napetost v tem neposrednem stiku, navkriž s takšno doktrino ameriške administracije. Ameriška reakcija v zvezi s Poljsko je bila samo deloma – in morda celo v manjši meri – naperjena zoper nasprotnika in tekmeča na Vzhodu; druga – in morda pretežna – plat te reakcije je ciljala na zaveznike in njihovo blokovsko strnjeno pod vodstvom ZDA. Tako se tudi dogaja – med drugim na konferenci v Madridu – da je zahodnoevropska deseterica še nadalje razpeta med lastnimi političnimi in gospodarskimi interesi na eni strani ter pritiskom Washingtona, ki skuša zdaj rezultate Helsinkov izrabiti za svojo bitko z Moskvo, zatrjujoč, da je proces popuščanja napetosti v Evropi z uvedbo vojnega stanja na Poljskem doživel odločen udarec.

Kar zadeva drugo, vzhodno stran tega blokovskega sveta, pa je prav Poljska izredno dobra ilustracija stališč Sovjetske zveze, ki je sicer pripravljena delati kompromise, kar zadeva obseg in uravnavanje oboroževanja ter je morda celo pripravljena razmišljati o razpuščanju vojaških zvez, ki pa – o čemer priča leto in pol neuspelega poljskega reformiranja vključno z uvedbo vojnega stanja – ni pripravljena sprejeti nobene takšne spremembe, ki bi omajala, omejila ali zožila njen nadzor

nad lastno interesno sfero, nad njenim delom »Jalte«.

V tem, da morata oba bloka ostati trdna in strnjena, se obe supersili torej slej ko prej strinjata. To pa je tisto, kar še nadalje pači in sprevača nadaljnja prizadevanja večine evropskih držav v procesu, ki naj bi pomenil realizacijo helsinške sklepne listine. ZDA imajo vsakakor polno pravico postaviti vprašanje, kaj je z uresničevanjem demokratičnih svobod in človekovih pravic oziroma tretje košarice iz Helsinkov; toda kaj, ko pa je vzhodni blok svobodničnam v zadnjih desetletjih posvetil tako malo pozornosti, da so slej ko prej njegova Ahilova peta, zaradi česar so ZDA v stanju postavljati to vprašanje ne zato, ker bi jim bile svobodine res tako zelo pri srcu (če bi jim bile, bi se prav lahko angažirale drugje, denimo v Salvadorju), marveč zato, ker v pritisku na tem področju vidijo sredstvo za slabljenje notranje strjenosti nasprotnega tabora. Prav tako je konferenca, na kateri bi se evropske države dogovorile o omejevanju oboroževanja v Evropi, lep in plemeniti cilj; toda kaj, ko jo Vzhod ponuja tudi zato, ker pričakuje, da bo sprožila v zahodnem bloku centripetalne tendence in ga razmajala. To je tista že omenjena blokovska sprevačenost, ki dobro sprevača v slabo in ki kot veriga na kaznenicah nogah helsinškemu procesu onemogoča hitrejši korak.

Perspektive madridske konference bi bile seveda zelo mračne, če bi se podoba evropskih danosti končala pri tem. Pa se ne, kajti helsinški proces ima tudi druge, bolj spodbudne elemente, ki so v stanju soočiti se s krivo blokovsko optiko in reševati pravega duha helsinške sklepne listine. Tu bi – razen že omenjenega občega dejstva, da ima Evropa kot celota vse več objektivnih razlogov (gradnja plinovoda iz Sibirije v Zahodno Evropo ni muhavost, marveč objektivna potreba obeh strani, kot je tudi objektivno dejstvo strah, da bo Evropa v spopadu med supersilama postala poligon, ki ga je moč uničiti s pritiskom na gumb v Ohiu in za Uralom, za politično in gospodarsko sodelovanje – morali navesti predvsem tri. Na prvem mestu velja omeniti delovanje skupine nevtralskih in nevtralnih držav, delovanje, ki je v zadnjem času postalo tako vsebinsko kot tudi organizacijsko že zelo dognano; znamenita »skupina NN« je že nekaj časa tista, ki – ko se začenjajo blokovske bitke – z napornim diplomatskim delom resuje bitke in konferenc, ki so nadaljevanje srečanja v Helsinkih ter njegova realizacija.

Na drugem mestu velja navesti interesna navkrižja znotraj samih blokov, navkrižja, ki povedo, da se večina držav, upetih v bloke, procesu, začetem v Helsinkih, ne želi odreči, ker – glasno ali prikrito – v tem procesu odkriva pot, ki vodi iz blokovskega sužnjevanja; blokovska hegemonija se temu notranjemu pritisku doslej nista mogla upreti, ker bi kar velja posebej za zahodno zavezništvo, s tem sprožila hud notranji razcep, zaradi česar morata taktizirati ter – kljub vsem filipikam – sedeti v konferenčni dvorani v Madridu.

Na tretjem – vendar ne na najmanj pomembnem – mestu pa velja končno omeniti tisto množično mirovno gibanje, ki je zajelo Zahodno Evropo minulo jesen in ki je z demonstracijami minulo soboto v Dresdnu sprožilo nepričakovan odmev celo v Vzhodni Evropi. Teško bi bilo ta hip napovedovati, kakšna je življenjska sila tega množičnega mirovnega gibanja, kakšna je njegova organizacijska in mobilizacijska moč in kako dolgo bo ostalo na evropskem prizorišču, posebej še, ker je uvedba vojnega stanja na Poljskem tudi temu gibanju prizadejala hud

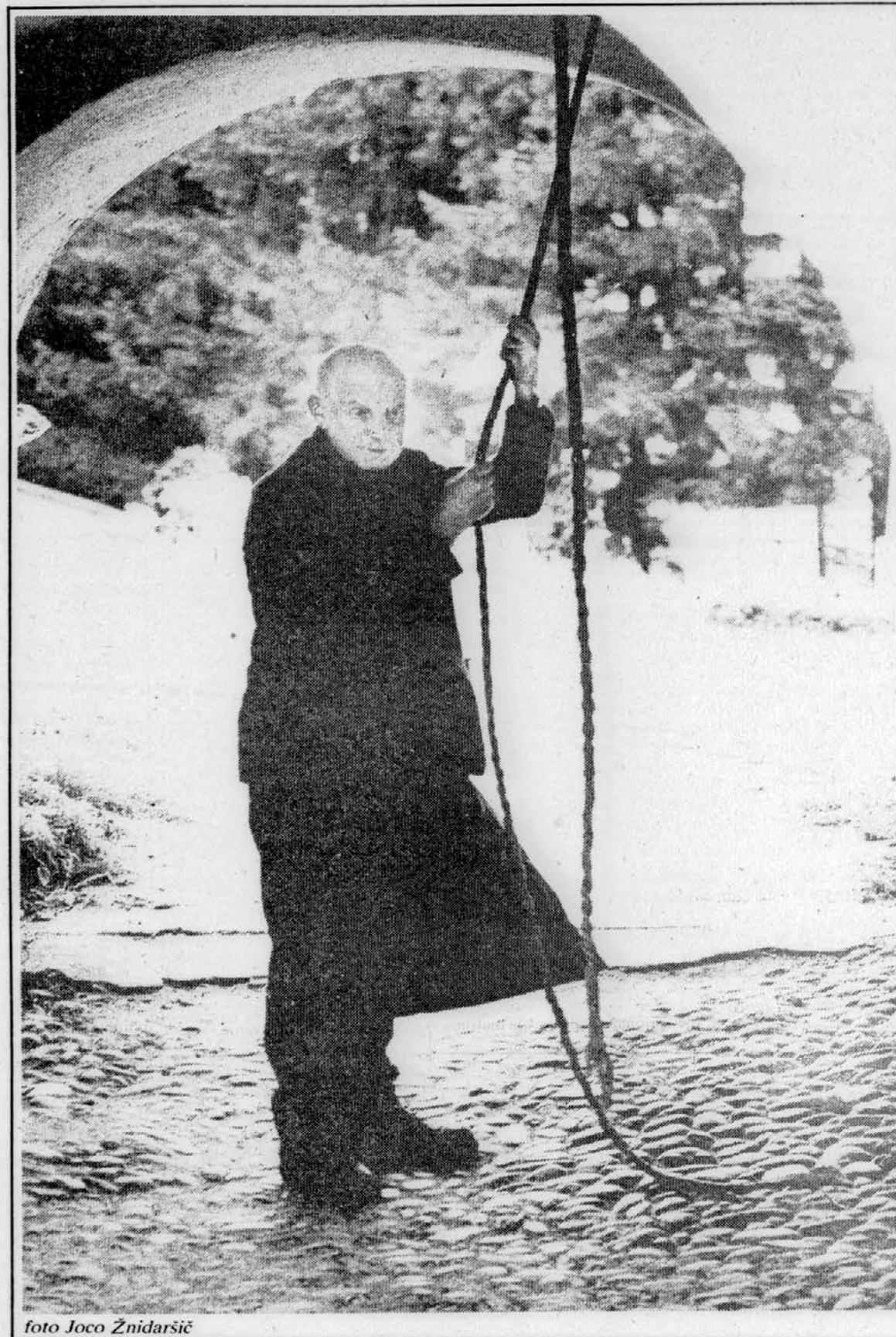

foto Joco Znidaršič

udarec in ga zmedla. Ne glede na to pa velja povedati, da se je prvič v takšnem obsegu zgodilo, da je množična akcija v prid miru v Evropi uspela raztrgati mreže blokovskega redukcionizma, kajti to gibanje se je tokrat postavilo na pozicijo, ki je pozicija helsinške sklepne listine, ki je pozicija »anti-Jalte«: vprašanje razorožitve v Evropi je postavilo v okviru celovitega zagotavljanja miru in varnosti, v okviru, ki zajema vse attribute varnosti: suverenost, nedotakljivost, nevmešavanje, samoodločanje in tako dalje. Povedano na kratko: gibanje, ki se je v tako velikem obsegu sprožilo minulo jesen, ni bilo samo protivno, marveč je bilo razorožitveno, protiblokovsko in protihegemonistično. Ta vdor množičnosti na področje, ki je tradicionalno pridržano »eliti oblasti«, po vsej priliki ni zadnji.

Od madridskega srečanja spričo takšnega razporeda sil kajpada ne gre pričakovati spektakularnih rezultatov, zato pa tudi poraza ne. Četudi ta hip še ni jasno, kateri je tisti scenarij, ki bo prevladal – Američani bi radi hitro obsodili Ruse zaradi Poljske, nato pa ugotovili, da je nadaljnje sestankovanje brez smisla ter odšli domov, Zahodna Evropa bi sestankovala do velikonočnih praznikov ter po njih zasedala kmalu nadaljevala, tako da bi bila rešena kontinuiteta sestanka, hkrati pa bi si ohranila tribuno za pritisk na Vzhod in Poljsko, nevtralskim in nevtralnimi

državam pa je v prvi vrsti do tega, da iz požara blokovskih polemik rešijo že pripravljene osnutke sklepnega dokumenta ter se nato (z dogovorom o naslednjem srečanju) razidejo – četudi torej še ni jasno, kateri scenarij bo prevladal, velja vseeno podčrtati dejstvo, ki ga hitrih rezultatov željni opazovalci radi spregledajo. Četudi so ga že nekajkrat postavili na mrliški oder, je duh Helsinkov očitno veliko bolj trdoživ, kot bi pričakovali skeptiki in nasprotniki.

Podobno kot po invaziji na Češko-slovaško leta 1968, ko se je zdelo, da bo Brandtova zamisel o »vzhodni politiki« končala v arhivu utopičnih idej, se je svet tudi po Afganistanu in še bolj po dogodkih na Poljskem vpraševal, kakšen smisel imajo pogajanja o razoroževanju, o ukrepih za krepitev medsebojnega zaupanja pa o izmenjavi informacij in o garancijah za človekove pravice, o potnih listih za tuje časnike in tako dalje. Pa vendar se madridsko srečanje nadaljuje in vse kaže, da se kljub medblokovskim ognjemtom ne bo končalo brez rezultatov in da tudi ne bo zadnje. Kajti – kot je dejal vodja jugoslovanske delegacije v Madridu, pa ne samo on – danes nobena, tudi največja in najmočnejša od udeleženk ni v stanju naložiti si pezo odgovornosti za polom v Madridu in za likvidacijo duha Helsinkov.

Marjan Sedmak

Popravni vozniški izpit za smučarje, žičničarje in organizatorje belih cest	
<i>Tema tedna: (Ne)varnost(i) na smučeh</i>	
Poštni predal 29	16
<i>France Forstnerič</i>	
Jože Štrafela	17
<i>Portrait tedna</i>	
<i>Mija Repovž</i>	
Skozi zaprta vrata je težko vstopiti	
<i>Directorji v BiH</i>	

Hubert Požarnik	
Energetski miti in razpisništvo	18
<i>Alternative</i>	
<i>Alojzij Šuštar</i>	
»Posebej si prizadevam, da bi premagovali predsodke«	19
<i>Aktualen pogovor</i>	
<i>Slavko Fras</i>	
»Rdeča« celuloza, ki jo belijo ob beli Beli	
<i>Na obisku v Rebrci</i>	
<i>Boris Jež</i>	
Preveč moči porabimo za ugotavljanje kdo zaostaja	20
<i>Vlaganja v manj razvita področja</i>	

<i>Dragiša Bošković</i>	
Washington je bojkotiral obsedno stanje	
<i>Na dnevnem redu: Salvador</i>	
Ne se bati viher, ki naj preženejo mlahavost	21
<i>Okrogla miza o kulturi</i>	
<i>Stanku Godnič</i>	
Poguma je premalo, kupčije pa preveč	
<i>Razmišljanje ob Festu 82</i>	
<i>Niko Kurt</i>	
Kulturni resnosti kljubujemo z opozicijo smeha	22
<i>Maske, pust in smeh</i>	

<i>Jože Horvat</i>	
Dokaj mirno soočanje gledaliških skrajnosti	
<i>Dramatika in režija</i>	
<i>Jozo Puljizevič</i>	
Knjiga, ki vsebuje vse, česar avtor ne ve	23
<i>V Zagrebu berejo...</i>	
<i>Josip Majski</i>	
Najbolj čuvana skrivnost elektronike	
<i>Razvoj informacijske tehnologije</i>	
<i>Anvar el Sadat</i>	
»To je moja usoda«	24
<i>Iz nedokončanih spominov</i>	

<i>Bogdan Pogačnik</i>	
O pomenu obraza in lepaka brez njega	
<i>Jug Grizelj</i>	
»Zaupno« – iz navade, ker je tako bilo doslej	25
<i>Od sobote do sobote</i>	
<i>Leonard Glynn</i>	
Vojna dveh svetov kosi po zakotjih Zemlje	26
<i>Plemena izginjajo</i>	
O stroki naj odločajo strokovnjaki, ne glede na to, od kod so	
<i>Anketa: Republiška pariteta v strokovnih organih Sportnih zvez</i>	28

Smučarska rekreacija in turistična industrija

Na avstrijskem Koroškem ta čas vozijo smučarje z 9 gondolskimi žičnicami, 18 sedežnicami in z 240 vlečnicami, ob katerih so speljane smučarske proge in urejene tako, da je večina dobila od avstrijske ocenjevalne komisije najvišja priznanja za kakovost, kar hkrati pomeni, da je smučanje po takih pobočjih tudi za manj zahtevnega in večjega smučarja sorazmerno varno.

V tako temeljito urejanje zemljišč in nenehno pripravljane in urejanje snežnega pokrivala sili žičničarje tudi zakon, še bolj pa sila strogi zavarovalniški predpisi: slabše urejene proge, več je poskodnih in večja bo ob letu zavarovalniška premija. Za lastnike žičnic je zagotovilo cenejšo in tudi spodbudnejšo, da pravčasno pripravijo smučarske terene in da sneg sproti teptajo in urejajo s teptalnimi stroji, kot pa da tvegajo in zato posledje zavarovalnicam odštejejo na sto tisoče šilingov več za zavarovalnino.

Urejene proge in nenehni ter tudi strogi nadzor smučarjev in njihovega obnašanja na smučišču ima razen varnostnega pomena tudi propagandni učinek: smučarju se podzavestno vtisne v spomin pečat zadovoljstva, da mu za njegov denar, s katerim si je kupil vozovnico, žičničarji niso dali na razpolago samo užitek na snegu in naravo, temveč da so hoteli njegov smučarski trenutek tudi obogatiti in mu smučanje čim bolj olajšati, da bo na smučišču z najmanj naporov in tveganja zares užival.

Kazni za kršilce smučarskega reda so zelo stroge. Še najmanj kar se nediscipliniranemu smučarju lahko pripeti, je odvzem vozovnice in takojšna denarna kazen do 300 šilingov, za morebitno povzročeno nesrečo, katerega vzrok bi bila smučarjeva nedisciplinacija, se bo tak kršilec hitro seznanil s sodniki.

Do takih strogih predpisov so na avstrijskem in tudi v drugih alpskih državah prišli predvsem zato, ker so že pred časom dojeli, da samo z lepimi besedami in svarili na smučiščih in prek časnikov, radia in televizije ne bodo naredili reda in zagotovili varnosti discipliniranim smučarjem. Prisila in kazni sicer nikoli niso priljubljene, red na smučiščih pa zdaj le imamo, « vedo povedati lastniki žičnic v Avstriji.

Korošcem godi, če tujec hitro zazna, kako urejena smučišča imajo in kakšen red je na njih. Razumljivo, kajti v tej avstrijski deželi veliko dajo za razvoj turizma (letnega in zimskega) in zato jim ni vseeno, kolikšen bo iz njega izrtek. Če se bo namreč gost dobro počutil, potem bo zagotovo spet prišel preživljati svoj dopust k njim.

V tujkosprometnem letu (zima – poletje) 1980–81 so na Koroškem našli 18,8 milijona prenočitev, od tega v zimskem času 2.148.000. To je v primerjavi s celoletnim obiskom razmeroma malo, še posebej če vemo, da je smučarjem na Koroškem na voljo kar 94 tisoč postelj (skupaj ima Koroška 229 tisoč tujskih postelj) raznih kategorij. Tujcu povedo, da bodo boljše izkoriščanje že obstoječih postelj in tudi novih, s katerimi se bodo njihovi lastniki vključili v turistično ponudbo v prihodnjih letih, dosegli le s postavljanjem novih žičnic.

Žičniške naprave na Koroškem postavljajo delniške družbe, od katerih je najmočnejša pod nadzorom koroške deželne vlade in ima v lasti naprave in smučišča na Peči, Osojsčici, Goldecku, Mahnu in Mautnerju. Ta družba je bila ustanovljena predvsem zato, da bi s svojimi naložbami spodbudila razvoj zimskega turizma v manj razvitih krajih Koroške, kjer ni bilo na voljo dovolj domačega kapitala, bili so pa dani naravni pogoji za

razvoj smučarskega turizma. Gerlitz in Goldeck sta centra z močnim zaledjem (Beljak in Celovec ter Spittal pod Goldeckom) in se zato naprave vrtijo nenehno z vso zmogljivostjo in zato lahko z dobičkom teh dveh sistemov pokrivajo morebitno izgubo drugih treh.

Tudi drugi žičniški sistemi so v lasti delniških družb, katerih člani so praviloma lastniki turističnih objektov, ki so večinoma vodeni kot družinska podjetja. Ob spoznanju, da žičnice niso same sebi namen, temveč da so sestavni del celotne turistične industrije, je tudi samoumevna skrb lastnikov hotelov, penzionov in gostiln, da s svojim denarjem žičnice vzdržujejo in gradijo nove naprave.

Po naše bi temu rekli »zduževanje dela in sredstev«. Avstrijec pa pove kar naravnost: »Denar in delo sta tesno povezana. Ni enega brez drugega. Če hočem imeti v svojem penzionu zasedene vse postelje prek vse zime, se morajo žičnice vrteti od jutra do večera. In da se bodo vrtele, je najbolje, da je njihov del tudi moj in da tako lahko vplivam na kakovostno delo na žičnicah zaposlenih in za postavljanje novih naprav.«

Za več kot 90 tisoč postelj, ki so to zimo na voljo smučarjem, kot tudi za vsestransko dobro počutje gostov skrbi okoli 7500 ljudi. V tej razvejani turistični industriji je vse dognano tako, da se delo opravi s čimmanj ljudi.

Večino vlečnic so pred začetkom te zimske sezone posodobili: na vstopnih postajah so namestili avtomatizirane podajalce sider. Denar so pametno investirali, saj se bo lastnikom žičnic povrnil še pred iztekom sezone. Žičničar, ki je doslej podajal sidra smučarjem, ima zdaj več časa za nadzor nad smučiščem in za njegovo urejanje. Na prvi pogled majhna stvar, je pa donosna in učinkovita hkrati.

nost smučarjev. Poleg brezhibnih žičnic in vlečnic morajo predvsem z opozorilnimi napismi in konkretnimi zaščitnimi ukrepi zagotoviti osebno varnost uporabnikov organiziranih smučarskih prog. Za smučarje pa veljajo še posebna pravila uporabe posameznih smučic (zaprtja, odprta prog), prehitavanje, kriziranje ipd., kot za avtomobiliste na javni cesti.

Sistem opozorilnih znamenj in informacij o smučiščih in nevarnih odsekih na njih se začneja pri blagajnah žičniških postaj in nadaljuje na vsakem nevarnejšem odseku prog. Opozorilne table opozarjajo na obvezno zmanjševanje hitrosti, kjer na primer prihaja do kriziranja prog ali pa potekajo nad njimi žičnice. Kjer so v bližini smučišče nevarni prepadi ali varljivi tereni, ki bi utegnili premamiti smučarja in ga spraviti v življenjsko nevarnost, so obvezne varnostne naprave od ograj in vrvi z opozorilnimi trakovi do nasipov.

Dokaj strog je zakon glede splošnih pogojev za organizacijo smučarskih terenov. Tako ima na primer deželni zakon doline Aoste točno predpisano, kje in kako je treba smučišče zavarovati pred snežnimi plazovi: (podobno kot naš). Za primer, da se smučar poskoda, je raztrga ali umaže obleko, uniči opremo zaradi slabih snežnih razmer, je upravičen do odškodnine. Če pride do nesreče, ugotavljajo krivca v smislu zakona, kar pomeni vprašanje kazenske odgovornosti. V primerih, ko smučar

ne upošteva sistema informacij in drugih disciplinskih in varnostnih ukrepov – spust po prepovedanih in nevarnih delih smučišča – tvega, da bo kaznovan in da bo v celoti in sam nosil posledice škode ali poskodb.

Kljub vsem ukrepom in dokaj razviti preventivi se tudi na italijanskih smučiščih dogajajo nesreče.

Avstrija: Izzivanje nevarnosti in alkohol na smučeh

Varnost avstrijskih smučišč je te dni časopisna ponedeljska tema: »Serija hudih smučarskih nesreč se nadaljuje«, piše na prvi strani Die Presse. »42-letna graška nameščenka se je neprevidno spustila po nezavaranem smučišču v Bad Ausseju, strmoglavila čez šestmetrsko steno na cesto in umrla na kraju nesreče. 19-letni študent si je v Rarusu privoščil akrobatski smuk: zapeljal je čez stroho neke planinske kočice, letel 25 metrov daleč, povsem izgubil nadzor nad seboj, strmoglavil in kmalu potem umrl za posledicami hudih notranjih poškodb. 30-letna bavarska zdravnica je pri Lofernu smučala po zaledenem plazu. Spodneslo jo je, nakar je začela drseti proti sto metrov globokemu prepadu. Ubila bi se, če se ji ne bi varnostni pasovi za smučke zataknili za štrlečo skalo. Obvisela je nad prepadom. Z zlomljeno nogo so jo prepeljali v bolnišnico.

To je bila nepopolna bera zadnjega smučarskega vikenda. Sicer je v Avstriji vsako sezono približno 80 tisoč smučarskih nesreč. Poleg športnih uspehov ali neuspehov avstrijskih smučarjev je varnost oziroma lahkomiselnost na smučiščih poglavitna skrb zimskega obdobja. Smrt 13 solarjev in učitelj pod snežnim plazom v bližini Salzburga – vest je obkrožila svet pred dvema tednoma – je javno razpravo o razmerah v gorah pozimi (na smučiščih) zelo razmahnila. Vsega je kriva množičnost zimskega turizma, kaj pa drugega. Vsi odhajajo smučat. Smučke s primerno opremo so simbol družbenega statusa. Smučarska industrija podpira to gibanje. Pospesevanje turistične dejavnosti je ena poglavitnih smeri naložbene politike. Smučarskih žičnic in vlečnic ni morda nikjer toliko kot v Avstriji. Stotisoče se vsak dan spopadajo s strmimi. Morda se kaj zgoditi, saj se tudi na cestah nekaj dogaja. ... Smučarji so večinoma odlično opremljeni, samo zares smučati se jih zna bolj malo. In tako za smučke lomijo in krobi pokajo. Predvsem pa se ljudje ne ravna po številnih opozorilnih napisih na smučiščih. Z besedo in barvo je označeno, kje je proga strma in kje položna, na kaj je treba paziti in kod se je bolje težavam izogniti. Toda le malokdo se za vse to zmeni in tudi kazni se ne bojijo, saj jih nihče ne prepisuje.

Ostreje nameravajo Avstrijci nastopiti proti poglavitnemu grehu na smučiščih –

proti pijančevanju. Po zadnjih ugotovitvah je približno četrtnina ponesrečencev v alkoholiziranim stanju, ko jih prepeljejo v bolnišnico. Član koroške deželne vlade Rudolf Gallob je izračunal, da stane zdravljenje pijanih smučarjev 400 milijonov šilingov letno, zato je predlagal, naj bi ponesrečeni smučarji, ki so imeli v krvi več kot 0,8 promila alkohola, odslej plačevali zdravljenje iz lastnega žepa. To bi kaj kmalu zmanjšalo promet številnih stojnic ob smučarskih progah, ki prodajajo lovski čaj, ki ni nič drugega kot kuhano žganje.

V Avstriji so tudi zabeležili pojav, ki ga imenujejo »nevarnostna psihoza« ali po naše izzivanje nevarnosti. Vse več je namreč smučarjev, ki naravnost iščejo prepovedana smučišča in se zavestno podajajo v nevarnost: pobočja, ki se končujejo s prepadi ali pa je na njih nevarnost plazov, čeprav so izdatno in večkrat označena. Marsikje tudi piše, da bo smučar kaznovan, če ga bodo zalotili na prepovedanem smučišču, toda smučarji se vedno ponovno pojavljajo na »strminah smrti«. Ker je kršilce težko nadzorovati in so razen tega pravna vprašanja okrog kršitve predpisov vse preveč nerazjasnjena, je proti temu pojavu težko nastopiti. Toda 80 tisoč smučarskih nesreč na leto je tudi ekonomska kategorija. Prej ali slej bo treba ukrepati.

Od Kranjske gore do Velike planine

In zdaj se še za hip preselimo v našo domačo Kranjsko goro, ki naj bi bila Meka naše domače smučarje. Njena letošnja podoba je za las podobna lanski in predlanski. Bilo je ob zadnjem koncu tedna, ko so tudi najboljši trdovratni dilcarji obupavali: vrste so bile obupno dolge, zato niti ni bilo čudno, če so se najbolj neučakami spretno rinili mimo. Nekaterim je uspevalo, druge so nekoliko manj uvidelni grobo pošiljali nazaj na rep. Sem in tja se je snel preprij, toda človeka, ki bi znal napraviti red, ni bilo. Najbolj gorečim pa se je posrečilo opaziti miličnika, ki je vijugal po strmini, toda zaman. Kako naj bi en sam človek naredil red? Posebej če so vrste pred osmimi žičnicami tako dolge. Smučarjem popuščajte živci. Najbolj vročekrvni se pripravljajo na pohod nad blagajno.

Smučarskih redarjev v Kranjski gori skoraj ni opaziti, če pa že so, potem si svoj osebni dohodek kaj lahko prismočajo. Ali o tem delu zakona o redu na smučiščih sploh kdo kaj razmišlja? In še zdaleč ne samo v Kranjski gori, ki sicer slovi po najboljšem obisku, najdaljših repih pred žičnicami in skoraj najmanj vzdrževanih progah, če pozabimo na ta hip že zaprto Veliko planino, ki naj bi se organizirane, varne in prijetnejše smuke lotila povsem na novo.

Kot vse kaže, je smučarja pri nas – posebej vijuganje po organiziranih smučarskih progah ob žičnicah – še zmeraj, podobno kot avtomobilizem, na velikem pohodu. Poleg vsega povedanega in ugotovljenega – tako z domačih kot tujih smučišč – bi bilo zato koristno in prav, ko bi naš zakon o varnosti na javnih smučiščih ne ostal samo mrtva in napol pozabljena črka na uradnem papirju, temveč kar najbolj obvezujoča osnova za bolj varno in bolj vseleto smuko v naslednjih zimskih sezonah.

Mirko Kunšič, Janez Kovacič, Matija Dermastia, Niko Lapajne, Milan Maver, Slavko Fras, Lojze Kante

Portret tedna Jože Štrafela

Sto in sto tisoč televizijskih gledalcev v Sloveniji so v enem od teh predpoddalno vznemirjenih večerov prejšnji teden v miniaturni oddaji Zrno do zrna pred glavnim večernim TV dnevnikom videli resnega in žilavega človeka nedolodljivih let, kako si pred TV kamero kos za kosom oblači kurentso opravo in vmes z vso narodopisno nadrobno opisuje: Kožuh je ovčji, snem si ga tako, da se opasam z na verigo obesenimi kravjimi zvonci, kapa je tudi iz kosa kožuhovine. ... Možak je resno razlagal v pravilni slovenščini, rahlo obarvani s štajerskim govorom iz okolice Ptuj, nazadnje pa je še bolj resnobno rekel: Zdaj se bom pokrtil s kapo in od tega trenutka ne bom spregoovoril nobene besede več. Korant je nima, molčeca figura, nobenega glasa ne sme izpustiti. ... Potem se je pokrtil in stekel okrog vogla nizke panonske hiše, opletajoč z ježevko v hladen predpoddalno dan. Bilo je natančno in resnobno opravilo, kot je vselej, zaresen ritual, ponavljajoče se sto in tisoč let. Ta, ki se je bil pred namo oblekel v koranta, je bil Jože Štrafela. Opravil je bil svojo kratko nalogo, svoj miniaturni nastop v nadrobno določeno scenariju miniaturne oddaje in tako seveda ni nič povedal o tem, da je glavni korant med ptujskimi korantmi, da je duša ptujskih vsakoletnih etnografskih prireditev, Kurentovanj, da je predsednik ptujskega folkornega društva in obenem še iz predvojnega časa neutruđen telovadelec in telesnokulturni delavec.

Podobno redkobeseden je bil v sredo, 16. februarja 1982, ko sem ga zjutraj obiskal na Ptuj. Kot da mu je nerodno na široko govoriti o sebi, sem moral vleči iz njega »podatke« o njem samem. Še največ sem zvedel pozneje iz dveh knjižic, ki mi jih je prinesel: »40 let folklore v Markovcih in okolici 1938–1978« in »Telesna kultura v Markovcih in okolici 1933–1973«. Videlo se je, da se ima Štrafela vselej in izključno za člana kolektivna kulturno in športno delo – dve lepi »razpetosti«, dve možati ljubezni pravnik in predmetnega učitelja s Ptuj Jožeta Štrafela. In tako se je osebno novinarsko portretiranje po sobesednikovi volji in želji kar naprej ukvarjalo s skupnim delom Štrafelovih domačih markovskih folkloristov in telovadcev in enako ptujskih folkloristov prizadevanj in Kurentovanj in množične telesne kulture. Niti tega mi ni omenil, da je prejšnji dan povsem nepraznično – navsezgodaj z zelenim vlakom v Ljubljano na sejo in zvečer nazaj – praznoval 60-letnico. Šele v knjižnici sem potem precej osramočen, saj mu nisem niti čestital, prebral, da se je Jože Štrafela rodil 16. februarja 1922 v kmečki družini v Bukovcih (sosednja vas Markovec, sedeža krajevne skupnosti in prvega izvira ptujске pustne etnografije). Bil sem tedaj pri jubileju z lepo okroglo obletnico (sam je ves športniško asketski, suh in žilav), govorila pa sva predvsem o letnicah mejnikih v razvoju folklorne in telovadbe v Markovcih in na Ptuj in seveda »v okolici«, kakor je pravično do vseh okoliških krajev in pokrajine zapisano tudi v naslovu obeh brošur.

Tu in tam pa sem ga iz športniškega in kulturnega kolektivizma, kakor vidim pozneje v beležnici, le speljal v intimnejše drobce pripovedi. Eden je posebno vznemirljiv, pravzaprav žalosten. Jože Štrafela se je privkral oblekel v koranta (v krajih, kjer se je ta pustna postava ohranila, je vedno korant, kurent pa je knjižno) za pusta leta 1938. 16-letni fantič se je bil torej tisto zimo najbrž ves vznemirjen, z zanj značilno resnobno, kakor razberem iz stare fotografije in kakor so Štrafelo lahko videli 44 let zatem oni večer TV gledalci, privkral oblekel v koranta. Smel je s starejšim bratom Antonom (po njem se danes imenuje folklorno društvo Anton Štrafela Markovci) in z drugimi fanti iz Markovec, Bukovec in tam okrog na prvo poskakajočo in zvončico korantsko pot po Ptujskem polju. Ko so se zvečer zbiti in stokrat prepoteni vračali, se spominja pripovedovalec, je med Dornavo in Borrovič ležal v snegu mlad fant. Mrtev. Bil je v ljudskem spominu znan tragični

dogodek, ko so fantje – koranti slekli najbrž osamljenega koranta in mu vzeli kožuh. Imena se Jože Štrafela ne spominja in dejanje ni imelo prestopniških namer, saj je navada, sleči koranta, če ga je sleči mogoče, sodila k običajem. Ni bil tedaj kriminal, ampak nesreča. Fant je namreč bil najbrž, meni Štrafela, pijan, pa je, namesto da bi jo po najkrajši poti ucvril domov, v snegu zmrazil.

Tu naj bi bil, meni Štrafela, motiv znamenite Mihelčeve slike Mrtvi Kurent. Štrafeli je zapustil travmatičen spomin, seveda pa zavoljo tega ni zasvoščil kurentovanja, mogoče ga je vzel še bolj zares. V prvinskem ritualu in mitih je pač zmeraj tudi nekaj grotesknega in celo tragičnega, za kurenta to se najbolj drži: ali ni pošasten in obenem nekam živalsko žalosten? Norčava figura to pač nikakor ni, saj niti govoriti ne sme, ko je pokrtil, ne piti ne jesti. Njegova najbolj prvotna ritualna vloga je gotovo poskakovanje in »očrtavanje krogov z ježevko nad zemljo – za plodnost, pobiranje robeve« od deklet in klobas od gospodinj (klobase so si obesali na robove), pa poskus slečenja – vse to so rodovi kurentov skozi stoletja stvarji pridali. V kožuhih in pod kapami so pač živi, čisto navadni ljudje. Svoje so storila tudi preganjanja in prepovedi kurentovanja od strani oblasti, znana že iz davnih časov, in to je bilo lepo prikazano tudi v Stiglicem filmu Praznovanje pomladi, ki ga Štrafela, vodja korantov v filmu, tudi visoko ceni.

Vse do danes je kurentija (izraz označuje obenem običaj in kurentso opravo) v okolici Ptuj dejansko ostala živ običaj, vendar Štrafela opozarja na zanimiv zaspek: šega bi bila zdavnaj zamrla v pozabo, pa jo je prav folklorno organiziranje spet vrnilo življenju. Tako danes spet – po zaslugi pravega markovskega folklornega organiziranja pustnih etnografskih skupin iz leta 1938, ki ga je spodbudil na svoji rajzah France Marolt – teka po vaseh in mestih po Štrafelovi oceni kakih 40 mladih korantov, ki sploh niso vključeni v folklorno društvo in Kurentovanje. On, folklorni in telesnozvojni organizator, se sicer malce pojezi, ker bi pač mlado in staro rad vključeval v organizirano delovanje, češ da vse delo zares visi na srednji, delovno najbolj aktivni generaciji, starejši in mladeč pa stojijo ob strani, obenem pa uvideva, kako je obuditev običajev (tudi s pomočjo množičnih medijev) sugestivno zajela ljudi. Sploh pripisuje Štrafela današnje nenavadno množično zanimanje za stare običaje (tudi gibanje ljudskih pevcev, godcev in plešalcev, razširjeno zdaj po vsej Sloveniji in zvečer nazaj – praznoval 60-letnico. Šele v knjižnici sem potem precej osramočen, saj mu nisem niti čestital, prebral, da se je Jože Štrafela rodil 16. februarja 1922 v kmečki družini v Bukovcih (sosednja vas Markovec, sedeža krajevne skupnosti in prvega izvira ptujске pustne etnografije). Bil sem tedaj pri jubileju z lepo okroglo obletnico (sam je ves športniško asketski, suh in žilav), govorila pa sva predvsem o letnicah mejnikih v razvoju folklorne in telovadbe v Markovcih in na Ptuj in seveda »v okolici«, kakor je pravično do vseh okoliških krajev in pokrajine zapisano tudi v naslovu obeh brošur.

Tu in tam pa sem ga iz športniškega in kulturnega kolektivizma, kakor vidim pozneje v beležnici, le speljal v intimnejše drobce pripovedi. Eden je posebno vznemirljiv, pravzaprav žalosten. Jože Štrafela se je privkral oblekel v koranta (v krajih, kjer se je ta pustna postava ohranila, je vedno korant, kurent pa je knjižno) za pusta leta 1938. 16-letni fantič se je bil torej tisto zimo najbrž ves vznemirjen, z zanj značilno resnobno, kakor razberem iz stare fotografije in kakor so Štrafelo lahko videli 44 let zatem oni večer TV gledalci, privkral oblekel v koranta. Smel je s starejšim bratom Antonom (po njem se danes imenuje folklorno društvo Anton Štrafela Markovci) in z drugimi fanti iz Markovec, Bukovec in tam okrog na prvo poskakajočo in zvončico korantsko pot po Ptujskem polju. Ko so se zvečer zbiti in stokrat prepoteni vračali, se spominja pripovedovalec, je med Dornavo in Borrovič ležal v snegu mlad fant. Mrtev. Bil je v ljudskem spominu znan tragični

foto Joco Znidaršič

Direktorji v BiH

Skozi zaprta vrata je težko vstopiti

Poklica z razglašenimi sladkostmi se premnogi otepajo

V Tuzli, črnikasti od prahu iz dimnikov težke industrije, sem bila lani čisto prepričana, da sem videla najbolj mogočen oltar malega boga, kot jim radi pravijo, predsednika poslovnega organa.

Šofer iz te sarajevske organizacije, to je treba zapisati, med sebi podobni ni kdor si bodi. Čisto na vrh se mu sicer še ni uspelo povzpeti, predsednika poslovnega odbora tako vozi naokoli le, če je njegov osebni voznik neprekljeno odstoten.

Ljudje, ki so iskali zgodovinske korenine teorije vodenja, so morali narediti skozi čas, v stoletja pred nami, velik korak. Starokritični in egipčanski papirusi iz leta 1300 pred našim štetjem skrivajo modrost, ki pravi, da morajo »biti oni, ki vodijo upravo, izbrani med iskrenimi, nesebičnimi in sposobnimi ljudmi«.

Projekt raziskave o poslovnih funkciji in poslovnih organih v BiH (ta je sicer le eden od mnogih, s katerimi poskušajo spoznati bitje in žitje zakona o združenem delu) kajpak ni imel nikakršne ambicije, da bi razkril, ali so ljudje, ki vodijo tukajšnje organizacije, iskreni in nesebični.

Toda kot da toliko razglašene sladkosti direktorskega življenja v resnici niso to, za kar veljajo v očeh ljudstva: po raziskavi, ki jo je o poslovnih funkciji in poslovnih organih v Bosni in Hercegovini vodil mag. Hasan Muratović, si dve tretjini predsednikov poslovnih organov v tej republiki (od 19 anketiranih) nikakor ne želi več znati na tem položaju, enakega mnenja je skoraj polovica ljudi, ki stojijo na čelu delovne organizacije (od 122 vprašanih), na vse kriplje pa bi se menda v drugo upirali temu stolčku skoraj dve tretjini direktorjev tozdog (projekt jih je zajel 1.357).

Foto Miško Kranjec

Ljudem, ki danes vodijo bosensko-hercegovske organizacije, ti kroji kajpak se zdalec niso pravniki: kolegijski poslovodni organi, ki jih je v BiH iz dneva v dan več, so čisto skrpani skupaj, ne da bi kdo sploh mogel razložit, zakaj je prav tako in zakaj sploh je.

Prednost je na strani modrecev

Od 1357 tozdog, kolikor jih je zajela raziskava, jih ima 32 odstotkov direktorjev brez visokošolske izobrazbe, 9 odstotkov (torej v 122 organizacijah) pa jih ne premore niti srednješolske. Le 5 odstotkov direktorjev je mlajših od 30 let, približno vsak tretji je star od 31 do 40 let, vsak drugi bo ali pa je že učakal Abrahama, vsak deseti pa ima več kot 51 let.

Modificirano Petrovo načelo

Že v prvi polovici leta 1980 je bilo v Bosni in Hercegovini kar 60 odsto delovnih

organizacij, v katerih so prejšnjega direktorja zamenjali kolektivni poslovodni organi. Ta vojska se je v zadnjem času še okrepila, občinski sindikalni sveti si namreč dajejo veliko dela s priporočili »v vsaki delovni organizaciji kolektivni poslovodni organi«.

Za to evforično množenje direktorskih funkcij ni nikakršnega opravičila ne v teoriji, še manj v praksi. Stitnosti, s katerimi si za zdaj živ krst ne beli glave, pa so precejšnje: člani poslovnih organov v takšnih primerih nimajo pravega dela, poleg tega pa na drugih mestih njihove izkušnje boleče pogrešajo.

Zanesenost, s katero se v organizacijah lotevajo ustanavljanja kolektivnih organov, nemalokrat presega meje zdrave pameti. V sozdu s 5.000 delavci, ki ima v kraju, kjer ima sedež, sedem delovnih organizacij, se je štivilo direktorjev, članov in predsednikov poslovnih organov povzpelo na 60, »kar ni niti ekonomično, vrhu tega je tudi zapleteno za poslovanje samo«.

Epidemija ima kajpak še drugačne korenine. Ena od njih je zagotovo nagajanje zaslužnih članov kolektiva s podeljevanjem zveneč funkcije člana poslovnega organa. Priznanja gor ali dol, ta oblika tovrstne pozornosti ni le »najbolj neracionalna, pač pa tudi najdražja«.

Zapleteno sprejemanje odločitev – dobro poslovanje pa terja hitro reagiranje – je v takšnih kolektivnih organih neogibna. Se v tozdog, kjer je struktura poslovnih organov še najbolj preprosta – spomnimo se, le 15 od 1.357 tozdog ima kolektivne organe upravljanja – kar 93 odstotkov odločitev sprejmejo po mučnem in dolgotrajnem sporazumevanju, tri odstotke s arbitražo, štiri pa s preglasovanjem. Nič čudnega torej, da med gospodarstveniki pre-

vladuje mnenje, da je »današnji postopek dogovarjanja in sporazumevanja neučinkovit«. Še toliko težje pa je z odločanjem v velikih sistemih, delovnih organizacijah z večjim številom delovnih organizacij in tozdog, tembolj, če direktorji teh in onih ne vedo, kdo sploh mora o čem izreči zadnjo besedo. Vodilni bosensko-hercegovskih organizacij so rade volje priznali, da imajo s tem precejšnje preglavice: le 37 odstotkov direktorjev tozdog, delovnih organizacij in sozdog že vnaprej ve, kdo od njih mora sprejeti določeno odločitev, 59 odstotkov si o tem ni najbolj na jasnem, 4 odstotki pa naravnost povedo, da ta delitev ni razmejena. Ni si težko zamisliti, kakšno je potem poslovanje, še posebej, če prav zaradi nedoločenosti v tem smislu četrtina direktorjev tozdog priznava, da to vpliva na medloveske odnose, enako pa zatrjuje tudi 14 odstotkov vodilnih iz delovnih organizacij in kar tretjina članov poslovnih organov sestavljenih organizacij.

Podoba zmedenosti in nejasnosti pa je popolna šele, če vemo, da si 45 odstotkov direktorjev tozdog ni na jasnem niti glede tega, kdaj mora kakšno odločitev sprejeti samoupravni organ, kdaj pa poslovodni.

Denar, ne pa ideja

Tistikrat, ko je sarajevski župan Emerik Blum na novinarski konferenci trdil, prijel tukajšnje gradbenike – zamude, s katerimi so gradbeniki predajali ključne stanovanj, so presegle meje meje – je star novinarski maček po svoje razložil medlo učinkovitost gradbenikov: »Ni čudno, če pa direktorji večino časa prebijajo na sejah tega ali onega organa, na občinski, mestni ali republiški ravni. Spaj sploh ne vedo, kaj se v podjetju dogaja!« Sodba, ki bi bila lahko splošna, če prekaljenec ne bi tega počel skupaj z njimi, posedal na teh sejah.

Raziskava je to dejstvo – ob njem brusijo krepeljce le satirični listi, zgolj aktivistično pa se ga po pravilo enkrat na leto lotijo tudi na kakšni seji te ali one družbenopolitične organizacije – v precejšnji meri tudi potrdila. Ko so namreč predsednike oziroma člane poslovnih organov v sozduh povprašali, katere njihove naloge se jim zdijo bolj pomembne, so se 37 odstotkom bolj kot predlaganje plana razvoja in rasti sozda zdeli važni pogovori o razvoju s predstavniki skupščine in drugimi družbenopolitičnimi strukturami, 31 odstotkom pa se je delo bolj pomembno sodelovanje v delu občin in drugih združenj.

Naloge oziroma dolžnosti direktorjev, predstavnikov in članov poslovnih orga-

nov so v zakonu sicer jasno opisane, toda življenje jih obrača po svoje. Le 72 odstotkov direktorjev tozda predlaga plan investicij, globalne plane razvoja 21 odstotkov, cilje plana pa devet desetih vseh. O tem, kakšne so zaloge, se zanima 65 odstotkov direktorjev, le polovica pa si tudi razbija glavo s tem, zakaj je tako, kar po mnenju avtorjev raziskave ne pomeni nič drugega, kot da »nimajo pravega odnosa do produktivnosti in likvidnosti, pač zato, ker nimajo občutka za ta dva kazalca, ali pa sploh ne vedo, kaj bi morali delati«. Četrtna direktorjev tozdog se z organizacijo ne ukvarja. O nadzoru pa le to: analitična poročila spremlja manj kot 7 desetih direktorjev, izkoriščenost kapacitet 85 odstotkov, tretjina pa je prepričana, da to ne sodi med njihove »naloge in opravila«. Komaj polovica jih misli, da bi bilo koristno spremljati prodajo vsak dan, skoraj šestina pa, da ne bi bilo napak o tem kaj zvedeti enkrat na teden. Večina pa se le zdi, da je mesečna informacija o prodaji čisto dovolj.

V sestavljenih organizacijah je avtorje presenetil zlasti ohlapen odnos poslovodnih organov do planiranja. Le štiri desetine jih namreč pripravijo grobi plan korišćenja zmogljivosti, dobra polovica jih predlaga smernice za okvirne plane proizvodnje, pri sestavljanju finančnega plana pa sodeluje le tretjina. Čeprav o investicijskem planiranju razpravlja (le) 77 odstotkov poslovodnih organov, jih le dobra polovica to jemlje kot svojo dolžnost, »pri tem pa je načrtovanje investicij gotovo najbolj značilna poslovna obveznost poslovodnih organov v sozdu«. Zato pa jih 76 odstotkov išče denar za takšne investicije. Tudi z organizacijo, kot svojo obveznostjo, si precej poslovodnih organov ni na jasnem, 65 odstotkov jih je namreč prepričanih, da se jim s tem v principu ni treba ukvarjati, 81 odstotkov pa tega tudi ne počne. Kar 43 odstotkov jih ne razrešuje konfliktnih situacij med tozdi v sestavljeni organizaciji. In če spregovorimo še o koordinaciji – 62 odstotkov poslovodnih organov je prepričanih, da sestavljanje timov za izdelavo predinvesticijskih planov ne sodi med njihove posele.

Na kratko bi počete direktorjev zaobeli takole: v tozduh delajo precej tistega, kar bi morali, zanemarjajo pa razvoj; v delovnih organizacijah imajo pred očmi zlasti proizvodnjo, premalo pa trg in finančni del poslovanja, kar velja tudi za sestavljene organizacije. V enih in drugih napeto premišlujejo, kje bi iztaknili denar za nove investicije, prav malo pa o razlogu za investiranje. Se najbolj zapostavljajo razvoj novih proizvodov, tehnologije in organizacije!

Takšnele seciranje – obče koristno, za direktorje pa glede na rezultate malo laskavo – je le neznamna podrobnost, ki utegne komu priskutiti to funkcijo, pač ob neprav topumnem razmišljanju, da bi si podobno obdelavo zaslužil še kdo drug. Po dosedanji jugoslovanski raziskavi se strokovnjaki za razpise za direktorska mesta slabo odzivajo zlasti zavoljo »kompleksnosti, delikatnosti in zapletenosti funkcije v poslovanju in samoupravljanju in zavoljo odgovornosti, ki je večja kot kjerkoli drugod v družbi; zavoljo nezaupanja do razpisov in negotovosti, ki te razpise spremlja«. Zakaj naj bi, se sprašujejo strokovnjaki, postavljal svoj ugled na kocko, ko pa izbira kandidatov ni odvisna niti od strokovnosti niti od sposobnosti?

V Bosni in Hercegovini se je na razpis za predsednika poslovnega organa v 90 odstotkih javil en sam kandidat, en sam se je opogumil tudi v 81 odstotkih delovnih organizacij in v več kot polovici temeljnih. Tretjina zdajšnjih predsednikov sestavljenih organizacij se je pred odločitvijo pomenovala s člani kadrovske komisije, vsak peti s predstavniki družbenopolitične organizacije in vsak šesti s predstavniki družbenopolitične skupnosti. O svojih namerah z nikomer ni črhnila le peterica (od 19). In prav vsaki peti direktor ali predsednik sozda, delovne ali temeljne organizacije, v razpise prav nič ne verjame, češ, že vnaprej je vse dogovorjeno. Prav tu, pri razpisu, in tistem, kar mu sledi, prevečkrat leži vzrok za tisto, čemur pravimo kriza direktorjev. Skozi zaprta vrata je težko vstopiti.

Mija Repovž

Alternative – 2

Energetski miti in razsipništvo

Energetska futurologija dobiva svoje recepte v glavnem od IIASA – Mednarodnega inštituta za uporabne sistemske analize, ki ima svoj sedež v Laxenburgu pri Dunaju. Njen za energijo odgovorni direktor, W. Häfele, kaj rad pove, da se bodo v naslednjih petdesetih letih svetovne energetske potrebe povečale za skoraj petkrat. Te ogromne potrebe bo mogoče po njegovem kriti praktično le z jedrsko energijo.

Ker bodo stroški za te investicije ogromni, približno 40.000 milijard dolarjev, poziva Häfele z vsvo resnostjo k temu, da države čimprej izločijo potreben denar. Z drugimi besedami: da bi ohranili gospodarsko rast, pa čeprav se tako minimalno, je treba v prihodnje vložiti v preskrbo z energijo toliko, kolikor znašajo danes investicije v vsa

področja industrijske rasti skupaj. Vse to je baje nujno, ker bomo lahko omejili ekološke in socialne krize, ki smo jim priča, le z nadaljnjo gospodarsko rastjo, zanjo pa je potrebno več in več energije.

Ena in druga trditve – to je, da se lahko človeštvo z večanjem porabe energije izkoplje iz slepe ulice, v katero je zašlo, kot

tudi trditve, da za nadaljnjo gospodarsko rast nujno rabimo več energije, sta destilat vladajočih predskokov.

Vsakomur, ki je s tega sveta, je na primer jasno, da ni neposredne in prenosarozmerne zveze med porabo energije in kvaliteto življenja. Tako porabi Američan dvakrat ali trikrat več energije kot Švicar, vendar iz tega nič ne sklepa, da ima zato tudi dva – do trikrat višjo kvaliteto življenja. Meje kontraproduktivnosti veljajo namreč tudi za energijo: prek določene meje vodi dodatna proizvodnja in poraba energije do zmanjšanja kvalitete življenja; količina energije, ki zadošča za prijetno bivanje, smiselno delo in zadostno mobilnost, dviga kvaliteto življenja, pretirana poraba energije jo z umetno bivalno klimo, nesmiselnim delom, zamašenimi cestami, onesnaženim zrakom, opustošeno zemljo, spet uničuje. To je tako, kot s hrano: v pravi sestavi in količini pospešuje razvoj organizma, v pretirani količini pa ga uničuje.

Podobno je s podmeno, da skokovita poraba energije koristi nerazvitim deželam in odpravlja brezposelnost.

Če se bo uresničilo to, kar priporoča Häfele, in sicer, da se bo letna poraba energije na prebivalca večala v razvitih industrijskih državah za 2,5%, v nerazvitih pa za 3,5% letno, potem že preprost račun kaže, da se bodo razlike med obema deloma sveta samo še poglobile. Schumacher (1974) je zato upravičeno opozoril na materialno in kulturno bedo in ekonomskopolitično odvisnost držav v razvoju, če se bodo zapisale vele-tehnični energetskim putem, ki jim jih priporočajo razni konservativni inštituti industrijskih dežel.

Kar se tiče zaposlovanja, pa je treba reči, da je večji del sedanjih vlaganj v nove energetske vire usmerjen k temu, da ljudem vzame delo. Propagandna gesla, češ: »Jedrsko energija nam daje delovna mesta«, so čista laž. Značilna je situacija v ZDA. Čeprav je zadnje čase padla globalna poraba energije in gospodarska aktivnost, število zaposlenih raste (čeprav ne dovolj hitro, da bi obdržali število brezposelnih konstantno); zaposlenost bi se po raznih predvidevanjih se mnogo bolj povečala, če bi cenovno energije v odnosu na plače dvignili in tako se bolj omejili njeno porabo. To je povsem v skladu z eno izmed študij Fordove fundacije iz leta 1974, ki je ugotovila za ZDA, da bo brezposelnost pri energetske »rasti nič« manjša, kot pri nadaljnji energetske rasti. Iz te študije sledi, da zagotavlja največjo zaposlenost prumeritve na decentralizirane solarne sisteme, najmanjšo pa, če se odločimo za jedrsko energijo.

Še večja zmotna je v podmeni, da je nadaljnja gospodarska rast (pustimo ob strani, ali je sploh zaželena in mogoča) odvisna od rasti energetske ponudbe. Vrsta raziskav kaže namreč povsem drugo podobo. Tako je v svoji nedavno objavljeni študiji o dolgoročnih energetskeh problemih in industrijskih dežel Ekonomska komisija za Evropo (ECE) pri Združenih narodih ugotovila, da se bo poprečna poraba energije v teh deželah do leta 2025 zmanjšala in to kljub predvidenemu dva – do trikratnemu porastu gospodarske rasti. Do podobnega zaključka so prišli v Angliji, v Zahodni Nemčiji (Ekološki inštitut v Freiburgu) in drugod. V svoji publikaciji »A time to choose: America's Energy Future«, so vodilni gospodarski strokovnjaki ZDA že le-

ta 1973 povsem jasno ugotovili, da ZDA do leta 2000, kljub predvideni gospodarski rasti in vztrajanju na tržnem gospodarstvu in dosedanji vrednostnim predstavam, ne potrebujejo povečanja primarne energije.

Te in podobne študije izhajajo predvsem iz zahtev po smotnejši porabi energije. Preprost izračun kaže, da bi lahko že danes brez posebnih težav tri – do šestkrat boljje izkoristili energijo, ki jo imamo na voljo.

Kar ima povedati A. B. Lovins, eden vodilnih strokovnjakov za energetska vprašanja (1979), je vsekakor preprosteje, kot jedrske elektrarne. Lovins je mnenja, da lahko

– zmanjšamo četrtino naše primarne energetske porabe, če bi stavbe bolj izolirali, – s povsem nezahtevnimi izboljšavami električnih aparatov v gospodinjstvu in pri majhnih uporabnikih lahko prihranimo nadaljnjo petino elektrike, – te in druge racionalizacije lahko spjelimo hitreje in ceneje, kot če bi gradili jedrske centrale, – preprosti, decentralizirani viri sončne energije dolgoročno krijejo velik del potreb po energiji.

Do podobnih zaključkov so prišle še druge študije. Za primer vzemimo le dve. T. im. »essenska študija« je za Zahodno Nemčijo ugotovila, da lahko brez omejevanja porabe in »zategovanja pasu« prihrani do leta 2030 četrtino do takrat potrebne energije; t. im. ISI-studija pa je ugotovila, da je možno v končni porabi prihraniti danes v industriji 20%, v prometu 30%, v gospo-

dinstvih 40% ali skupaj 32% celotne energije.

Če so stvari tako preproste, zakaj potem rajši gradijo drage energetske objekte in povzdigujejo potrebe za energijo v državno religijo, namesto da bi z energijo bolj smotno in varčneje gospodarili in je imeli v tem primeru že danes na pretek?

Odgovor je preprost: Managerjem v znanosti in tehniki ni pogoda, da bi probleme rešila preprosta, pregledna tehnika namesto njihovih velempleksnih projektov, ki jim zagotavljajo denar, ugled in moč. Proti varčevanju pa so tudi tisti, ki jim je zaupana oskrba z energijo. Ta veja gospodarstva je preprosto zainteresirana, da se elektrike in energije čimveč proizvaja in troši.

Z drugimi besedami: naftni mogotci, naftni in drugi energetske multinacionalni koncerni pa tudi majhna »elektrogospodarstva« preprosto niso za to, da se razvijajo strategije, katerih cilj so energetske neodvisna gospodinjstva in podjetja. Vladajoča tehnika je posledica tendencioznega izbora vladajoče tehnične elite med danes možnimi oblikami pridobivanja in izkoriščanja energije. H. Gruhl (1977) je v svoji razpravi zelo nazorno prikazal, da so prav elektroenergetska podjetja kriva, da se je v Zahodni Nemčiji povečalo kurjenje z elektriko od leta 1960 do 1975 kar za 17-krat. Njegove ugotovitve pa lahko posplošimo tudi na druge industrijske dežele.

Zgleda, da danes vsak srednješolec bolj pozna principe in zakonitosti termodinamike, kot tisti, ki jim je naloženo skrbeti za energijo. Zato seveda ni čudno, da smo priča nezasišanih razsipništva.

Vlaganja v manj razvita področja

Preveč moči porabimo za ugotavljanje, kdo zaostaja

Hkrati pa ni pretehtane zamisli skladnega regionalnega razvoja

S pomočjo, ki jo v Jugoslaviji dajemo za hitrejši napredek manj razvitih območij v državi, so se vselej ukvarjali predvsem politiki. Ekonomska znanost je v glavnem stala ob strani, verjetno zato, ker je to v naši zavesti res pretežno politična tema, torej vprašanje solidarnosti delovnih ljudi, praktičnega uresničevanja bratstva in enotnosti itd. Posledica takšnega stanja je, da imamo zdaj za dosedanje skladnejšega regionalnega razvoja v državi povečini le toge, administrativne instrumente. V tem tudi tiči glavni vzrok, da so gospodarski učinki te pomoči krepko pod pričakovanji.

Treško bi našli državo, ki bi za odpravljanje razlik v razvitosti namenjala toliko sredstev, kot jih za to daje Jugoslavija. V preteklem srednjeročnem obdobju se je v skladu federacije za kreditiranje hitrejšega razvoja manj razvitih republik in Kosova zbralo 77 milijard dinarjev. S tem denarjem je bilo mogoče financirati kar 31 odstotkov vseh gospodarskih naložb na teh območjih. Poleg tega so manj razviti dobili okoli 4 milijarde dinarjev za razvoj družbenih dejavnosti.

Po dogovoru so v teh republikah in na Kosovu v preteklem srednjeročnem obdobju lahko računali na 66 odstotkov vseh posojil mednarodne banke Jugoslaviji. Najeli so jih le nekaj manj, namreč 64,3 odstotka, kar zneso 1.040 milijonov dolarjev. Deležni naj bi bili tudi 40,7 odstotka drugih tujih posojil ali 4,8 milijarde dolarjev, od česar so izkoristili 67 odstotkov ali približno 3,3 milijarde dolarjev.

Jugoslavija je v preteklem srednjeročnem obdobju podpirala razvoj zaostalih območij tudi z nekaterimi drugimi ukrepi, katerih sadove sta ubirala predvsem Kosovo in Črna gora. Tako sta bila večkrat deležna dodatnih sredstev primarne emisije, priznane so jim bile dodatne pravice glede zadolževanja v tujino, nekatere dolgeve, ki jih Kosovo ni zmoglo odplačati, so poravnale vse republike in podobno.

Če vse to seštejemo, dobimo čeden znesek okoli 135 milijard dinarjev. Da so to vse prej kot mačje solze, pove že podatek, da gre kar za 3,1 odstotka družbenega proizvoda Jugoslavije v preteklem srednjeročnem obdobju.

Učinki teh velikih vlaganj pa so vse prej kot zadovoljivi. Tako je bilo načrtovano, da bodo manj razviti napredovali za 20 do 25 odstotkov hitreje od povprečja v državi, vendar to nobenemu ni uspelo. Makedonija se je v preteklem srednjeročnem obdobju razvijala za 12 odstotkov hitreje, BiH za 7, Črna gora pa za 4 odstotke. Kosovski razvoj v teh letih je bil kar za 28 odstotkov počasnejši od jugoslovanskega.

Če vzamemo za merilo razvitosti družbeni proizvod na prebivalca, so se v minulem desetletju razlike med razvitimi in nerazvitimi še poglobile. V BiH je družbeni proizvod na prebivalca, glede na jugoslovansko povprečje, zdrknil za 3 odstotke, v Črni gori za 1,2, v Makedoniji pa za 2,6 odstotka. Na Kosovu, ki je seveda problem zase, je leta 1971 družbeni proizvod na prebivalca dosegel 34,1 odstotka jugoslovanskega povprečja, leta 1979 pa dosega še 28,2 odstotka povprečja.

Ko razpravljamo o teh problemih, ponavadi omenjamo predvsem majhno učinkovitost naložb na manj razvitih območjih. V preteklem srednjeročnem obdobju, na primer, je bila v celoti za 26 odstotkov nižja od povprečne v Jugoslaviji, na Kosovu pa celo za 90 odstotkov. Vendar je pri tem vsekakor treba vedeti, da je premajhna uspešnost vlaganj tudi posledica togih, deloma povsem preživelih instrumentov za spodbujanje razvoja.

V prid tej tezi še najbolj govori podatek, da so v preteklem srednjeročnem obdobju delovne organizacije lahko 20 odstotkov denarja, ki so ga dolžne dajati za hitrejši razvoj manj razvitih republik in Kosova, neposredno združevale za naložbe na teh območjih, vendar so od tega izkoristile le nekaj odstotkov. Šele lani in letos, ko se je ta možnost povečala na 50 odstotkov in ko nasploh primanjkuje denarja za naložbe, so pokazale večji interes za neposredna vlaganja.

Očitno je torej, da je za jugoslovansko gospodarstvo pomoč manj razvitim predvsem obveznost, nekakšen davek, in da ga

Te in podobne ukrepe, s katerimi hočejo doseči skladnejši razvoj regij, poznajo tudi v drugih državah. Tako ima, na primer, Velika Britanija poseben zakon o regionalni razporeditvi industrije. Španija daje 10 do 20 odstotkov subvencij za vlaganja na manj razvita območja, podjetja pa so lahko tudi do 90 odstotkov prosta plačevanja davkov taks in carin.

Španija in Italija se precej zanašata na to, da bosta dosegli hitrejši napredek manj razvitih območij z gradnjo infrastrukture. V Španiji je predviden tudi obvezen odkup zemljišč za gradnjo industrije itd.

Podobne ukrepe kot Švedska ima tudi Norveška. Japonska gospodarska politika pa je v celoti prežeta z elementi regionalne politike, saj prihajajo tu problemi neusklajenega razvoja do izraza tudi v onesnaženju okolja, ogromne težave pa ustvarja tudi koncentriranje prebivalstva v večjih središčih, preobremenitev prometne, visoke odkupne cene zemljišč itd.

Teh nekaj primerov je seveda premalo za kakršnokoli sklepanje, kljub temu pa za nas lahko pouči. Povedo namreč, da pomoč manj razvitim območjem, v takšni ali drugačni obliki, ni samo politično, marveč pretežno gospodarsko vprašanje. Bolj ali manj skladen regionalni razvoj je za vsako gospodarstvo ekonomska nujnost, o tem pa je treba nekako »prepričati« kapital, kar pomeni, da mu je treba ponuditi ustrezne pogoje.

In še nekaj povedo izkušnje drugih držav. Vsekakor ukrepov, ki jih uporabljajo drugod ni mogoče, umetno presajati v jugoslovanske razmere, ki so nedvomno specifične, vendar pa le kaže premisliti, kaj v njih utegne biti dobrega. Če ne drugega, je v njih pozitivno vsaj to, da za hitrejši napredek manj razvitih območij v glavnem posegajo po ekonomskih instrumentih. Ne vemo, kakšne sadove z njimi zanjejo, vendar je dejstvo, da pri nas proračunski in podobni način niso dovolj obrodili.

Ze veliko projektov za sovlaganja v manj razvitih republikah in na Kosovu, odkar je 50 odstotkov prispevka v skladu federacije moč neposredno združevati, govori o tem, da smo v tem srednjeročnem obdobju že ubrali nekoliko boljše pot. Vendar pa bi morali vprašanje, kako motivirati gospodarstvo za hitrejši napredek teh območij, posvetiti več pozornosti.

Jugoslovanska ekonomska znanost bi morala več razmišljati, kako pritegniti investitorje, predvsem pa doseči večjo učinkovitost vlaganj in gospodarjenja nasploh z različnimi olajšavami, davčno, zemljiščno, energetske politiko itd. Doselej je razpisala moči v glavnem le za to, da bi ustrezno določila, kdo v razvoju zaostaja in kdo ne; skorajda nič pa ni naredila, da bi imeli celovito in ekonomsko pretehtano koncepcijo skladnega regionalnega razvoja v državi.

Do izteka tega srednjeročnega obdobja je nedvomno na voljo dovolj časa, da se dobera premisli o novih, modernjših, bolj ekonomskih instrumentih za spodbujanje razvoja manj razvitih republik in Kosova. Sklad federacije in drugi podobni mehanizmi, ki za zdajšnji čas preveč dišijo po državnem urejanju odnosov, so prav gotovo že odigrali svojo vlogo.

Boris Jez

zdašnji instrumentarij za doseganje skladnejšega regionalnega razvoja ekonomsko ne motivira.

V večini razvitih držav so že pred desetletji prišli do spoznanja, da je neenakomeren regionalni razvoj lahko dolgoročen gospodarski problem, neodvisno od dosežene stopnje razvoja proizvajalnih sil. S splošno razvitostjo se občutljivost za to vprašanje še povečuje, tako da marsikje izvajajo ukrepe za hitrejši razvoj zaostalih območij tudi, če ta zaostajajo samo 10 odstotkov za povprečjem v državi.

Zanimivo je tudi, da se s stopnjo razvitosti države širi, pogloblja in izpopolnjuje tudi instrumentarij za spodbujanje gospodarskega napredka manj razvitih območij. Najbolj zanimivi v tem pogledu sta Švedska in Nemčija, ki sta sicer v samem vrhu industrijskih držav, kljub temu pa prva s posebnimi ukrepi za skladnejši razvoj skrbi kar za polovico svojega ozemlja. Zahodna Nemčija pa celo za 61 odstotkov.

Švedska vlada podpira vlaganja na manj razvitih območjih z nepovratnimi sredstvi, če se strinja s proizvodnim programom in če naložba odpira dovolj novih delovnih mest. Manj razvita območja so razdeljena v šest skupin in skladno s tem se tudi oblikuje višina državnih subvencij. Državna podpora je posebej namenjena tudi nekaterim dejavnostim, ki so še zlasti zanimive za hitrejši razvoj teh območij, na primer rudarstvu, črni metalurgiji, gozdarstvu, ladjedelništvu itd.

Poleg tega je gospodarstvu na voljo še vrsta različnih posojil pod ugodnimi ali normalnimi pogoji, vendar pa z garancijo sklada za regionalni razvoj. Zanimivo je tudi, da podjetja lahko računajo na subvencije, če se preusmerijo k smotnejšim energetskim virom, država jim kreditira nove proizvodne programe ali izdelke, da bi bila konkurenčnejša itd.

Na Švedskem menijo, da je gospodarstvo na manj razvitih območjih na trgu v manj ugodnem položaju, zato skušajo čim bolj izenačiti razmere za gospodarjenje. V tem smislu država dotira plače zaposlenih v novemu odprtih podjetjih, in sicer kar 7 let, subvencionira izobraževanje delavcev, daje premije pri uvajanju novih izdelkov, oddaljenim podjetjem pokriva del transportnih stroškov in stroškov za telekomunikacijske storitve.

Dotacije dajejo tudi za razvoj javnih služb. Da gospodarstvo na manj razvitih območjih ne bi bilo preveč obremenjeno z dajatvami, izvajajo program dislociranja državnih institucij, javnih služb, univerz in podobno.

Nič manj razvejen sistem ukrepov za skladnejši regionalni razvoj nimajo v Zahodni Nemčiji, kjer samo v okviru skupnosti, ki skrbi za ta vprašanja, zberejo na leto okoli 1,55 milijarde mark. Da bi gospodarstvo čim bolj vlagalo na manj razvita območja, kamor štejejo tudi obmejna ozemlja, subvencionirajo naložbe, zlasti v industrijo, drobno gospodarstvo, turizem in storitvene dejavnosti. Poleg obveznih subvencij poznajo tudi dodatne, tako da lahko dosežejo četrtno vrednosti naložbe.

Ko v novih podjetjih na teh območjih steče proizvodnja, polovici delavcev in strokovnjakov subvencionirajo plače iz javnih skladov. Predvidene so tudi subvencije za premeščanje industrije iz velikih mestnih središč, na obmejnih ozemljih novim podjetjem kar 10 let ni treba plačevati davkov itd. Denar za te namene ne doteka samo iz državnih skladov, ampak tudi iz sklada socialne pomoči za napredek dela, iz sklada za varstvo človekovega okolja, za razvoj urbanistične dejavnosti itd.

Na obisku v Rebrci »Rdeča« celuloza, ki jo belijo ob beli Beli

Pogovor z novim direktorjem tovarne celuloze »Obir« Feliksom Wieserjem in njegovimi sodelavci

ZELEZNA KAPLA, februarja (od našega dopisnika) – Nekaj kilometrov navzdol proti severu je Bela še modra. Potem se nenadoma pobeji in razpeni. Pa ne za dolgo. Kmalu se umiri in dobi nekaj zdrave barve, proti Miklavčevemu pa že spet vsa takšna, kakršna si je najbolj všeč. In drugim. Tudi delavcem v Rebrci, ki so »krivi«, da se je spotoma loti bledeca. Začasno jo namreč pobelijo, da bi bila njihova »rdeča« celuloza še bolj bela. Sicer pa dolgo tako ne bo. Ko se bo »Obir« opomogel, bo morda dovolj denarja za čistilno napravo. Zdjaj ga ni.

Ekologija je važna, ekonomija pa je tudi važna, pravi 32-letni diplomirani inženir agronomije Feliks Wieser, ko se z okna svoje v nekakšni enonadstropni kmečki hiši naseljene direkcije ozira proti nizkemu jezu, kjer se stekajo kloraste odpadne vode iz belilnice in spreminjajo Belino modrinu v belino. Pa še daleč ne sodi med tiste zdrte ozkoglede gospodarstvenike, ki jim je varstvo okolja deveta briga, samo da kasa štima. Dobro se zaveda, da bo treba rešiti tudi ta problem, da morajo ribe spet zaplavati po Beli in da se tudi sneg po okoliških bregovih ne bo smel več tako hitro počrniti. »Vse to vemo,« pribeje, »in varstvo okolja ni samo naš, rebrski problem«. Toda za zdaj je treba 200 delavcem »Obirja« zagotoviti delo. Začetki je treba odplačevati dolgeve. Izpeljati petletni načrt modernizacije. Podjetje ugotovi, da se bo od sedanjih 106 ton dnevne proizvodnje razvilo do 145 ton. Poskrbeti, da bo ta edina večja gospodarska organizacija v kapelskem kotu še naprej preprečevala izseljevanje, vzela ljudi na rodno grudo, izžarevala upanje, da se bo gospodarski položaj tudi na nerazvitem dvojezičnem ozemlju prej ali slej stabiliziral.

»Slovenijapapir« organska rešitev

Večina poslopij v Belini soteski na pol poti med Zelezno Kaplo in Miklavčevim je takšna, kakor da jih je pred devetdesetimi leti zgradil takratni lastnik okoliških goz-

dov grof Thurn, ko si je omislil prvi kuhar, ki ga smrečno zamenja. Pa so vsa mlajšega porekla. Visoki stolp s štirimi kotli za kuhanje smrekovine, sekalnica, kakor vrtni stolp vrtovalca visoka naprava za razsmolitev lesa s pomočjo žeplovega luga, skladišča, vse so zgradili poznejši lastniki – neki Englaender, pa neki Krieghammer, pa neki Cerweny. »Zlata jama ni bila Rebrca nikdar,« pravi tehnični direktor Friedrich Haller, ki je zdaj že 42 let pri hiši, in tako so jo lastniki zapuščali, pa spet prevzemali, vsak je nekaj investiral, bogataš z njo ni postal nihče. V zadnjih štiridesetih letih je bila Rebrca sploh docela zanemarljena. Dobesedno ničesar niso investirali v modernizacijo proizvodnje. Dvorano za moderni švedski izzemalni stroj za sušenje je pobeljenih celulozih plasti so zgradili v »novem obdobju«. Stroj pravkar montirajo. Zadnja lastnica je bila gospa Erker-Hočevar, po poreklu iz Raven, sicer pa z drugo svojo posestvijo povezana z različnimi finančnimi institucijami. Tovarna je bila obremenjena z dolgi, proizvodnja je upadala, več kot dvesto delavcem je grozila odpoved. Po več poskusih, da bi podjetje prodali avstrijskim ali nemškim interesom, se je nazadnje našla rešitev, ki se je zdelo najbolj organska: 70 odstotkov lastništva je prevzelo jugoslovansko združenje »Slovenijapapir«, 30 odstotkov avstrijsko-švicarski finančni konzorcij »Donau-Finanz«. Ustanovili so družbo z omejeno zavezo in temeljni kapital povečali z »dodatnih« simbolinih 100.000 šilingov na krepkih 10 milijonov šilingov. Organ-

ska je bila ta rešitev zlasti zaradi tega, ker je skoraj vso proizvodnjo že takrat kupovala slovenska papirna industrija v Vevčah, Količevem, Radečah in na Sladkem vrhu. Te tovarne tvorijo s papirnico v Krškem poslovno skupnost »Slovenijapapir«.

Seveda je bilo v koroških nacionalističnih krogih mnogo negodovanja, češ »jugoslovanski kapital začenja spodkopavati avstrijsko gospodarstvo«, toda hematidienstovski nesmisli so bili le preveč nesmiselnih, da bi lahko spremenili potek dogodkov. Delovni kolektiv v Rebrci je soglasno pozdravil in potrdil to rešitev in lokalni politični dejavniki so si oddahnilo – podjetje, ki predstavlja polovico gospodarske dejavnosti občine Zelezna Kapla in ki »veže« nase najmanj 1200 ljudi, je bilo rešeno in si je odprlo nove perspektive.

V dveh urah od stroja do stroja

Tovarna celuloze ni dobila samo od daleč vidnega dvojezičnega napisa in tudi ne samo novega direktorja, ki skupaj s »celuloznim vsevednežem« Statetom Koseljem zdaj že nekaj mesecev ravna rebrsko poslovanje, zdejaj jo je tudi nov delovni polet. Upanje, da bo šlo zdaj navzgor, preveva kolektiv. Proizvodnja se je povečala za 25 odstotkov, z novim izzemalnikom se bo povečala za nadaljnjih 12 odstotkov. Zaloga lesa so narasle – letno porabijo 200.000 kubičnih metrov lesa, pripoveduje vodja prodaje inž. Peter Kuchar, in imajo več kot tisoč dobaviteljev, domačih in tujih in pošiljke nemoteno tečejo. »Naša lega je naravnost idealna,« reče direktor Wieser, »kjer na svetu je še tako, da ti opoldne telefonirajo, češ pomagaj, zmanjkalo je celuloze, pošlji dva tovarnjaka, in je čez dve uri blago že pri papirniškem stroju«. Ni skrbi, da bi slovenska papirna industrija odpovedala. Slovenija potrebuje 70.000 ton takšne celuloze, kakršno proizvaja Rebrca. 35.000 pa je letna proizvodnja Rebrce. »Obirjevo« blago je zelo kakovostno, tepejo se tako rekoč zanj. »To je zaradi tega,« razlaga Haller, »ker nimamo tako imenovane kontinuirane proizvodnje, temveč vsakega od štirih kuharikov posebej reguliramo in tako dosežemo boljše rezultate.« Seveda je to bolj zamudno kot pri modernih finskih strojih, ki tečejo nenehno in jim zamanje sproti doteka, in gotovo jih na star način ne bodo nikoli dohileli, toda po kakovosti celuloze jih presegajo.

Proizvodnja teče nepretrgoma 24 ur na dan, v petek in svetek. Samo dvakrat na leto ustavijo stroje, da očistijo kotle, potem pa naprej. »Če tovarna en dan stoji, pomeni to izgubo 300.000 šilingov.« V zvezi z zahtevami tehnologije je tudi glavni problem delovnega kolektiva – delavci so »prisiljeni« oditi na dopust takrat, kadar tovarna ne dela, radi pa bi šli takrat, kadar bi sami želeli. Prej ali slej bo tako.

Kako govoris, nihče ne vpraša

So bili časi v Rebrci, ko ni bilo dobro spregovoriti po slovensko, čeprav najmanj 95 odstotkov zaposlenih govori »po domače«. Nacionalistična zastupljenost koroške političnega ozračja se ni ustavila pred vrati tovarne celuloze v Belini soteski. Zdjaj je to drugače. Zdjaj te nihče ne vpraša, kako govoris. Ozračje je sproščeno. Sprehod po tovarni to potrjuje: ni ne delavca ne nameščena, ki ne bi bil pripravljen govoriti o svojem delu v slovenskem. Nasprotno, na očeh se jim vidi zadovoljstvo, da se jim ni več treba bati posledic, ne namišljenih ne resničnih. Tudi župana, žitarski in kapelski, ki sta oba zaposlena v kotlarni (Kesselraumpolitik), pravijo, seveda v šali, njihovim živahnim pogovorom, kadar delo to dopušča, se pogovarjata po slovensko, čeprav je eden od njiju, Michael Posod, prav zdaj v središču afere okrog dvojezičnih napisov v novi dvojezični šoli v Žitari vasi. Nagonsko ločevanje med »politiko« in neobremenjenim občutkom jezikovne pripadnosti je psihološki problem, ki bo v prihajajočem obdobju morda še zelo zaposloval koroške duhove.

Rebrca je »svečobčinsko« podjetje, iz kapelske občine je 48 odstotkov zaposlenih, iz Žitare vasi 32, iz Galicije 10, iz Globasnice 8. Dobro vasi pa 4 odstotki. Predstavlja torej pomembno jamstvo za gospodarsko moč širšega dvojezičnega ozemlja. Popolne rešitve za zaposlitveno krizo seveda ne more nuditi. Več kot za 250 delavcev najbrž ne bo prostora v »Obirju«, tudi ko se bo »vključil« v druge proizvodne tokove, ko formulira Feliks Wieser, ko govori o novih načrtih, kajti »odpravljanje ozkih proizvodnih grl« v podjetju pomeni racionalizacijo, modernizacijo, avtomatizacijo, ki potrebo po živi delovni sili zmanjšujejo. Še pred 30 leti je bilo v Rebrci zaposlenih okrog tisoč ljudi – ampak takrat je bilo treba les sekati s sekuro, ne s strojem, in 300 žensk je samo lupilo drevesno skorjo z lesnih drobcov, kar zdaj opravijo s preprostim kemičnim postopkom. Toda kot »žarišče« gospodarske stabilnosti bo »Zellstoffabrik« – Tovarna celuloze – še naprej opravljala svojo vlogo in Feliks Wieser, ki je tudi zelo agilen in učinkovit tajnik Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, je prepričan, da bo obstoj tega jugoslovansko-avstrijskega podjetja sčasoma – ne smemo pričakovati preveč prekmalu – pozitivno deloval tudi v manjšinskem območju. »Naš namen je doseči dosledno enakopravnost obeh jezikov v podjetju«. Skladno, obojestransko koristno gospodarsko sodelovanje odpravlja nacionalistične predsodke in lajša narodnostne komplekse, ustvarja sožitveno razpoloženje, slabi šovinistično motivacijo in krepi samozavest na zastopavljanje že preveč navajenih slovenskih delavcev.

Slavko Frasn

foto dokumentacija Dela

Anketa Dela: Republiška pariteta v strokovnih organih športnih zvez

O stroki naj odločajo strokovnjaki, ne glede na to, od kod so

Pri sestavljanju strokovnih teles posameznih športnih zvez so pozabljali, da o strokovnih načrtih končno odločajo vendarle predsedstva, ki pa so paritetno sestavljena

Nedavna odločitev Košarkarske zveze Jugoslavije, da razpusti strokovni svet, ki je bil doslej sestavljen po načelu paritete, je precej razburila duhove v jugoslovanskem športu in telesni kulturi nasploh. Vnovič je šlo za vprašanje, koliko je republiška in pokrajinska pariteta v strokovnih telesih sploh smiselna. Vprašanje je toliko bolj zanimivo, ker so izkušnje s paritetnimi strokovnimi sveti večinoma slabe, upoštevajoč pri tem seveda razvejanost posameznih panog in njihovo razvitost v posameznih republikah in pokrajinah.

Košarkarji so se odločili za ožji strokovni svet, v katerem so poskušali zbrati najboljše strokovnjake, ne glede na republiško ali pokrajinsko pripadnost, s širšim strokovnim svetom pa zadržali nujno vez med vrhom in bazo. Takšna rešitev se jim je zdela najboljša, izkazalo pa se bo, ali je bila v sedanjem trenutku pravilna. Prav zaradi tega smo tudi povprašali nekatere najbolj ugledne športne strokovnjake, kaj sodijo o sestavljanju strokovnih teles po načelu paritete.

PETER AZMAN, predsednik strokovnega sveta Hokejske zveze Jugoslavije: »Strokovni svet smo ustanovili pred dvema letoma. Menim, da dela dobro. V njem so izbrani strokovnjaki, ki ta čas lahko največ prispevajo k napredku našega hokeja. Torej ne gre za pariteto. Svet, ki mu predsedujem, sestavlja še pet trenerjev in en strokovni sodelavec. Ob zveznemu trenerju Ladislavu Pejčehi, trenerju prvega mednarodnega razreda iz CSSR, so v svetu po dva trenerja iz Slovenije in po dva iz Srbije. Naše telo ni zaprt; po potrebi lahko kooptiramo še več članov. Menim, da bi bila stroga, oziroma toga pariteta pri strokovnem delu manj uspešna. Želim pa si, da bi v strokovnem svetu delovala tudi predstavnika sodniške in terenske organizacije. Sodniška organizacija je za zdaj le komisija pri predsedstvu HZI, trenerji pa bodo svojo organizacijo na pobudo našega strokovnega sveta ustanovili prihodnji mesec. Povezovanje sveta s sodniki in trenerji bo gotovo koristno za hitrejši razvoj našega hokeja.«

LUKA BAJAKIĆ, nekdanji predsednik Nogometne zveze Jugoslavije: »Mislim, da je načelo paritete v strokovnih svetih in odborih povsem ustrezno, če gre za panoge, ki so bolj ali manj enakomerno razvite v vseh republikah in pokrajinah. V nogometu ne more biti nobene dileme, razvit je v vseh predelih Jugoslavije, zato lahko o strokovni politiki sodijo strokovnjaki iz vseh republik in pokrajin. Obstajajo pa seveda odtenki, v Sloveniji nogomet ni tako razvit kot na primer v Srbiji ali na Hrvaškem. Toda zaradi tega ni mogoče reči, da Brane Elsner ni bil zelo primeren predsednik strokovnega sveta Nogometne zveze Jugoslavije. Zdi se mi, da je tudi košarka v podobnem položaju, celo Pristina ima ženskega prvotigaša. Smučanje pa je drugačen primer, razvito je samo v Sloveniji. V takih primerih seveda ni mogoče vztrajati pri pariteti, čeprav lahko v teh panogah nerazvite republike in pokrajine s participacijo v strokovnih telesih marsikaj pridobijo. Tu se je pač treba prilagajati razmeram. Na drugi strani pa gre tudi za odgovornost, ki naj jo imajo vse zveze pri kreiranju strokovne politike. Brez aktivne participacije v strokovnih telesih pa si odgovornosti seveda ni mogoče zamašiti. Nasploh pa mislim, da je treba pri opredeljevanju za načelo paritete ali kake izpeljave upoštevati posebnosti vsake panoge ter gledati tudi na prihodnost.«

LOJZE GORJANC, direktor jugoslovanskih klasičnih smučarskih reprezentanc: »V klasičnih smučarskih disciplinah za zdaj še prevladujejo tekmovalci in tekmovalke iz Slovenije. Zimske olimpijske igre 1984, katerih gostitelji bomo v Sarajevu, pa so spodbudile športno mladino in smučarske delavce tudi po drugih republikah in pokrajinah, zlasti seveda se v BiH. Če bodo tudi drugod delali načrtno, bodo gotovo vzgojili rod smučarjev in smučark, ki se bodo lahko uspešno kosali z zastopniki iz Slovenije. Konkurenca spodbuja, dobrodošla je torej. Ze sedaj imamo v ustreznih komisijah zastopnike iz drugih republik, po posameznih disciplinah. To niso ozka strokovna telesa, marveč jih sestavljajo smučarski delavci in delavke, ki si prizadevajo za razmah smučarskega športa nasploh v domovini. V čisto strokovnih odborih, za kvaliteto, pa so strokovnjaki iz klubov in društev, ki imajo tekmovalce v raznih selekcijah. Za zdaj sestava teh strokovnih svetov ni na paritetni osnovi. Ta bo smiselna, ko bodo tudi v drugih republikah in pokrajinah imeli reprezentante in reprezentantke. Tedaj bomo k sodelovanju seveda povabili tudi njihove trenerje.«

MAHMUT KAPIDŽIĆ, instruktor Nogometne zveze Slovenije: »Govorim s stališča izkušenj v nogometu. Pariteta v strokovnem svetu NZJ se je

doslej izkazala za povsem zadovoljivo. Strokovna politika Nogometne zveze Jugoslavije ni bila v ničemer okrnjena tudi s sodelovanjem vodilnih strokovnjakov z nogometno razmeroma manj razvitih področij. Selektor Miljanić in njegovi predhodniki s tako sestavljenimi strokovnimi sveti niso imeli težav, strokovni programi pa so bili v plodnih diskusijah ustrezno ovrednoteni. Na drugi strani pa mislim, da nekoliko manj razvita nogometna okolišja še niso maksimalno izkoristila možnosti, ki jih ponuja pariteta. Ne more biti dvoma, da bi bila ukinitve paritete v strokovnih telesih v nogometu korak nazaj. Kar zadeva druge panoge, pa menim, da naj si vsaka izbere tak način, ki ji najbolj ustreza. Treba je namreč upoštevati specifično vsake panoge, slepo prenašanje modela iz ene v drugo panogo ni mogoče. Princip paritete pa je še najbolj sprejemljiv tudi v političnem pogledu, ker na samoupraven način omogoča prodor najbolj strokovnih rešitev.«

VIKTOR KREVEL, bivši zvezni trener moške odbojarske reprezentance Jugoslavije: »Pariteta ne bi bila upravičena niti v tistih primerih, ko bi bilo moč govoriti o približno enaki razvitosti neke športne panoge v vseh republikah in pokrajinah. V tistih športih, kjer na mednarodnih prvenstvih nalistimo na konkurenco tekmecev z vseh celih, tudi iz več ko 100 držav, smemo pričakovati uspeh le od najbolj ustvarjalnih in »produktivnih« športnikov, od tistih, ki so v polnem razcvetu svojih sposobnosti. Odbojka je zanesljivo eden takih športov. Zato pa športniki, ki si cilji zares visoko merijo, morajo imeti ob sebi tudi najbolj ustvarjalne trenerje in druge strokovnjake, ljudi s smelimi in svežimi zamislimi, oborožene z velikim znanjem in zadostnimi izkušnjami. Le to kaj velja, prav nič pa ni važno, iz katere republike ali pokrajine kdo prihaja. Z uspehom se ni moč igrati, saj ni šala, terja pa tudi preveč naporov mladih ljudi in materialnih žrtv vseh, ki ustvarjajo družbeni dohodek.«

AVGUST LIKOVNIK, predsednik mednarodne komisije jugoslovanske kegljske zveze: »Vsa dosedanja praksa v našem športu je pokazala zelo očitno, da strokovni sveti v športnih zvezah, torej tudi v kegljskem, sploh niso dali zaželenih rezultatov. Nobene potrebe torej ni, da bi imeli v strokovnih svetih republiško in pokrajinsko pariteto; to je povsem zgrešena miselnost. Sam se odločno zavzemam za to, da bi morali biti strokovni sveti resnični »vrh strokovnega mozga«, torej res samo najboljše, kar imamo strokovnega znanja. Ta vrh vsekakor daje veliko več kot pariteta, ki nam je žrla

samo prepotreben denar, namesto da bi prispevala k vse odločujočem uveljavljanju stroke.«

JURE NOVAK, strokovni sodelavec Atletske zveze Slovenije: »V atletski organizaciji imamo slabe izkušnje s paritetno sestavo strokovnega sveta, ker manj zainteresirana okolja, v katerih atletika ni še dovolj razvita, pogosto z odsotnostjo blokirajo delo strokovnega sveta. Na paritetni sestavi zasnovano odločanje potegne za sabo vprašanje sklepčnosti, to pa v stroki ni vzdržno, saj mora strokovno telo delovati skladno s položajem in zastavljenim programom posameznih atletov ter reprezentanc. Drugače je, ko gre za izmenjavno mnenj in stališč, denimo, o zasnovi pionirske in mladinske atletike, tekmovalnem sistemu in drugih izkušnjah. Pri oblikovanju teh rešitev bi seveda bilo prav, da sodelujejo vsi, čeprav tudi v tem pogledu ugotavljamo, da v atletsko manj razvitih okoljih le s težavo ali pa celo z odpori sprejemajo sveže, naprednejše zamisli.«

CVETO PAVČIĆ, predsednik strokovnega sveta Rokometne zveze Slovenije: »Zame je strokovni svet smiselno telo le v primeru, če so njegovi člani na določenem področju strokovno resnično najbolj usposobljeni ljudje. Zal pa zdajšnjemu načelu paritete povsod temu ni tako. V roketu zanesljivo ne. Poglejte, Beograd, denimo, ima dva vrhunska strokovnjaka – Pokrajca in Kandijo – Srbija pa le en sam sedež v strokovnem svetu RZJ. To je nesmisel. Se posebej, če vemo, da na sejah sedijo ljudje iz posameznih republik in pokrajin, ki so med razpravami tiho in od njih strokovni svet nima prav nič. Celotna škoda. Tale primer to zgovorno dokazuje: okoli priprav ženske reprezentance Jugoslavije za nastop na zadnjem svetovnem prvenstvu se je s svojimi idejami vrtele veliko »strokovnjakov«, ki so po pičlem uspehu pogorele v tisti značilni srbski pregovor »sto baba – kilavo dete«. Da ne rečem, da za fiasco nihče ni odgovarjal... Zato bom takole zaključil: mnenja se morajo kresati, če naj iz njihovih iskric vzplamti nova kvaliteta, ki je potem argument ali priporočilo stroke organom odločanja. To pa je moč doseči le v takšnih strokovnih svetih, v katerem so največji strokovnjaki. Lahko so iz vse Jugoslavije, ni pa nujno.«

MIK PAVLOVIĆ, predsednik strokovnega sveta Košarkarske zveze Jugoslavije: »Košarkarji smo se iz objektivnih razlogov odločili, da bo odslej najvišji strokovni organ ožji strokovni svet zveze. V njem so najboljše strokovnjaki, vključno tudi zvezni trenerji. Ta strokovni svet ni sestavljen paritetno

no, ker se je prav to v preteklosti slabo obneslo in smo se zaradi tega odločili za spremembo. Ni torej paritete, temveč izbira vrhunskih strokovnjakov, skupaj osem. Sicer pa je predsedstvo osrednje zveze sestavljeno delegatsko in je tudi najvišji izvršni organ, ki določa dolžnosti in obveznosti ter seveda pravice strokovnega sveta, odklanja ali potrjuje njegova stališča in predloge za razvoj in napredek jugoslovanske košarke. Da pa bi bila vez med stroko in bazo vendarle tesnejša, imamo tudi širši strokovni svet, v katerem je poleg osmih članov ožjega sveta še osem članov, po eden iz vsake republike in pokrajine. V strokovnem svetu sta tudi zastopnika trenerske in sodniške organizacije, tako da je povezava na vseh ravneh in v vseh delih košarkarske organizacije kar najboljša. Takšen naj bi bil izhod iz zagate, ki smo ga sicer precej dolgo iskali.«

KREŠIMIR PETROVIĆ, član strokovnega sveta za vrhunske šport pri ZTKO Slovenije: »Dileme za ali proti pariteti v strokovnih vodstvih jugoslovanskih športnih zvez so pravzaprav odveč. Strokovne odločitve morajo temeljiti na strokovnih argumentih in jih je zato moč zaupati le najboljšim strokovnjakom, ki jih je treba, ne glede na to, iz katerega okolja prihajajo, izbirati na podlagi dokazanega znanja, izkušenj, objektivnega tehtanja njihovih uspehov, vodstvenih sposobnosti, smisla za timsko delo in drugih potrebnih, odlik. K temu pa velja vendarle pristaviti: v sedanjih tradicionalno obarvanih in v mnogoceno neustrezni strukturi športnih delavcev v vodstvenih telesih športnih organizacij, pa tako stališče nosi s seboj tudi nevarnost birokratizacije strokovnih organov. Le-ti bi si utegnili – hote ali nehoti – prilastiti večje pristojnosti, kot jim po njihovi dejanski vlogi gre. Možne konflikte in izkrivljene situacije, ki bi lahko nastali z birokratsko absolutizacijo vloge stroke, je moč premostiti le z dosledno kadrovsko politiko v športnih organizacijah. V njihovih vodstvih bi morali delati ljudje, ki se na šport v najširšem pogledu – kot tudi na »sveto« zvrst – dovolj dobro spoznajo, hkrati pa so zares pripravljeni zanj žrtvovati – žal – vse več časa. Občasno sodelovanje, ki je danes pretežna oblika funkcionalnega delovanja, samo po sebi spodbuja in omogoča birokratizacijo delovanja športnih organizacij in stroke sredi njih. To ne pomeni, da se zavzemam za načelo »šport športnikom«, zavzemam se za ljudi, ki so sposobni združevati v sebi širši družbeni interes in usmeritve v telesni kulturi in športu, z intimnim pozitivnim, čeprav tudi čustvenim odnosom do športne panoge, v kateri so aktivni. Brez notranjega odnosa si človek, če le more, ne izbira niti poklica, zato ni razloga da bi bilo v športu drugače.

MITJA PREŠERN, zvezni plavalni selektor: »Strokovni svet je pravzaprav že po svojem imenu in funkciji zbor, oziroma skupina strokovnjakov, ne glede na to, od kod so. Osnovni cilj je zbrati takšno skupino, ki lahko vodi strokovno delo posamezne panoge, pri čemer je republiška ali pokrajinska pripadnost povsem nepomembna. Vsi seveda stremimo za tem, da bi v takšnem organu posamezne zveze zbrali najboljše strokovnjake iz vsakega področja. V plavanju pa imamo prioriteto sestavo strokovnega sveta plavalne zveze Jugoslavije zapisano tudi v statutu, zaradi česar se moramo takšnega pravila sestavljanja seveda držati. Vsekakor bi to morali spremeniti, a žal o tem nismo razmišljali v pripravah na skupščino osrednje zveze. Če hočemo namreč delati drugače, potem moramo spremeniti statut, o čemer pa seveda lahko odloča samo skupščina. Paritetno sestavljen strokovni svet pa je seveda v večini primerov zavora pri normalnem strokovnem delu. V svetu so tudi ljudje s področij, na katerih je plavanje slabo razvito ali pa ga sploh ni. Takšni ljudje seveda ne kažejo in tudi nimajo pravega interesa za delo, ne prihajajo na sestanke, kar otežuje tudi sprejemanje sklepov o delu in podobno. Zato je očitno, da je takšna sestava strokovnega telesa povsem nesmiselna in jo kaže kar najhitreje spremeniti, če naj strokovni svet opravlja svojo osnovno nalogo.«

IVAN SNOJ, strokovni svetovalec Rokometne zveze Jugoslavije: »Strokovni svet bi lahko popolnoma opravičil svoj obstoj na zvezni ravni edinole v primeru, če bi bilo vseh osem njegovih članov resnično največjih poznavalcev stroke, kar jih imamo. Po veljavnem načelu paritete, kakršno vlada pri nas, pa smo od takšne idealne konstrukcije seveda še zelo daleč. Dogaja se, da nekateri člani strokovnega sveta sploh ne hodijo na sestanke, marsikaterega, ki že pride v Beograd, pa strokovna vprašanja razvoja našega roketnega sploh ne zanimajo. Redki niso tudi tisti, ki priznavajo, da imajo doma v republiki še večje strokovnjake, kot so oni sami. In ko se je v takšnih razmerah treba odločiti za kakšno od inacije, Hrvači, denimo, potegnejo s Slovenci, delegat BiH pa se jim pridruži ali pa se odloči za drugo »stran«... Ni še bilo glasovanja, ki se ne bi končalo z rezultatom 5:3 v korist ene ali

druge grupacije. Dokler končno ne bo 8:0, bodo dvomi obstajali. Dvomi v strokovnost in roketno pot naprej. Zato bom brez dlake na jeziku rekel takole: pariteta bi bila dobra, če bi imela vsaka republika in pokrajina drugim enakovrednega člana; če temu ni tako, naj strokovni svet sestavljajo najboljše poznavalci stroke. Dokler pa bo ta nesrečna pariteta še morala obstajati, bi bilo pošteno, če bi posamezne zveze delegirale v strokovni svet RZJ vsaj svoje najbolj razgledane ljudi.«

TOŠE VOGRINEC, direktor jugoslovanskih reprezentanc v alpskem smučanju: »Nobene dvoma ne more biti: strokovne odločitve pripadajo strokovnjakom, zato paritetna sestava strokovnih teles nima nikakršne utemeljitve. To ne poudarjam zaradi posebnega položaja in razmer v smučarskem športu. Druga stvar je paritetna sestava izvršnih organov in skupščin osrednjih strokovnih zvez, saj je njihova naloga, da z vidika širših razsežnosti, pa tudi materialnih posledic, ocenijo predloge programov strokovnih teles, njihovo sprotno in na daljši rok zastavljeno delo ter odločite. A bi le bilo prav, da tudi ti ljudje prinesejo s seboj zares široko oblikovan pregled na svoj šport, ne pa – kar ni redko – zgolj z delegatskim mandatom prekrito ozke interese svojega okolja.«

ZVONE ZANOŠKAR, direktor kolesarskega kluba Rog: »Čim bliž besedi »strokovni svet«, postanem živčen, če pa mi zraven omenijo še pariteto, se mi dvigne temperatura. Zakaj? Zato, ker se pri nas v kolesarstvu za njegovim zvencem imenoma skiva kopicca nepoznavalcev stvari in dogajanj, od katerih imamo več škode kot koristi. Tako! Člani strokovnega sveta gledajo le na to, na katero od velikih dirk bodo šli, ne zanima jih pa, kdo bo na njih tekmoval. Ničkolikokrat se zgodi, da se pogovarjamo samo o nepomembnih prodobnostih, okoli bista – denimo reprezentance – pa se vrtime kot mačka okoli vrele kafe. To je neodgovorno! Če že trošimo družbeni denar, bi morali drugače obrniti vsak dinar. Zato trdim: pri nas v kolesarstvu paritete ne more biti, ker je ta šport po republikah in pokrajinah neenakovredno razvit. In če neka republika ali pokrajina nima strokovnjaka, ga pač nima. Bolj pošteno bi zato bilo, če bi svoj sedež prepustila komu drugemu.«

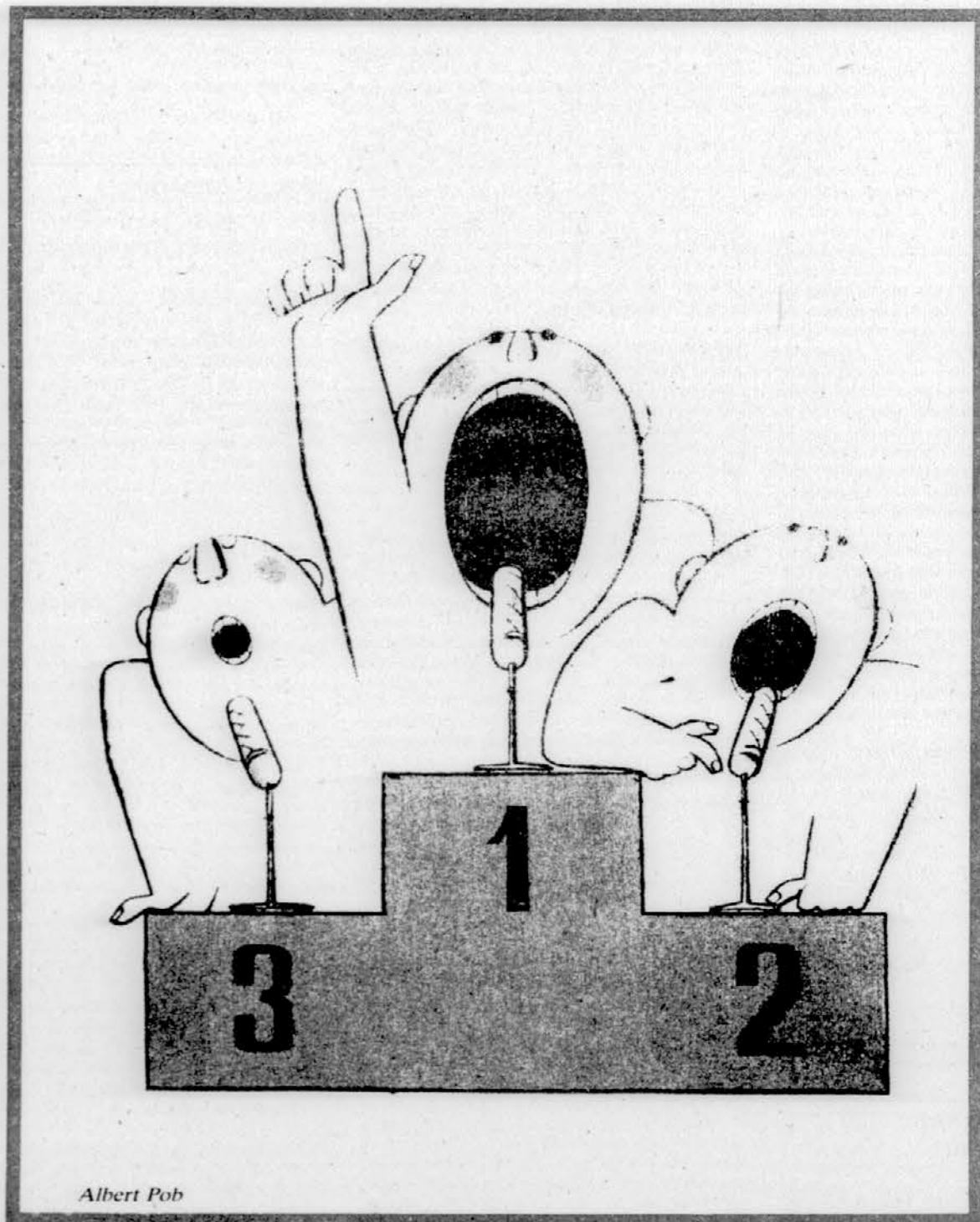
Več kot očitno je torej, da načelo paritete republik in pokrajin pri sestavljanju strokovnih teles v posameznih športnih zvezah postaja nesmisel. Udeleženci naše ankete so večinoma potrdili dejstvo, da moramo imeti v strokovnih telesih resnično prave strokovnjake, ne glede na to, od kod so. Gre namreč za strokovno delo, za načrtovanje, neposredno vadbo, za uresničevanje kratkoročnih in dolgoročnih ciljev. In pri tem mora odigrati najpomembnejšo vlogo predvsem strokovnost. Je pa na dlani, da morajo ti strokovnjaki ravnati resnično samo v smislu stroke, da ne smejo biti obremenjeni z lokalnimi ali osebnimi težnjami. Če gre za prave strokovnjake, potem kaj takšnega tudi ni moč pričakovati.

Zanimivo pa je, da se je načelo paritete v strokovnih telesih pojavilo kar samo od sebe. Ničje ga namreč v tej vrsti dejavnosti nikdar ni zahteval. Ne gre namreč pozabiti, da o predlogih strokovnih teles na koncu vendarle sklepajo in odločajo predsedstva zvez, ki pa so sestavljena po paritetnem načelu in ni torej nobene bojazni, da bi bil kdorkoli oskudovan. Očitno pa je, da nekatere vodila bojazen pred očitki že v stroki sami in so zato sestavljali paritetne strokovne svete ter se s tem hoteli izogniti sporom v najvišjih izvršnih telesih. Prav takšno ravnanje pa se je izkazalo za napačno, saj v mnogih strokovnih organih niti ni prave zainteresiranosti za strokovno delo, razen tega pa imajo nenehne težave tudi s sklepčnostjo in s tem pripravijo predlogov o delu in razvoju posameznih panog.

Naloga stroke v vsaki športni panogi, pa tudi telesni kulturi v celoti, je torej jasna. Pripada strokovnjakom in v nobenem primeru ne sme postati glasovalni stroj, ki v skrajnem primeru lahko le izniči prizadevanja za nadaljnji razvoj in napredek našega športa in telesne kulture.

Ravnanje in odločitve sta seveda stvar vsake posamezne zveze, kajti upoštevati velja razvitost posameznih panog po področjih Jugoslavije. Pri vodilnih športih je pariteta vsekakor opravičljiva, mnogo več pa je tistih, ki so razviti le na manjših področjih, celo samo v nekaterih republikah. Prav pri teh pa je pariteta nesprejemljiva, ker lahko pomeni samo oviro ali zavoro. V takšnih primerih pa bi seveda strokovna telesa v teh panogah morala prevzeti nase tudi odgovornost za širjenje svoje panoge po vsej Jugoslaviji, s čimer bi v končni fazi tudi pariteta lahko prišla do širše veljave. Ravnati velja torej preudarno, smiselno, a hkrati odgovorno. Zato se v sedanjem trenutku ne gre čuditi, če bodo še nekateri posnemali primer košarkarjev.

Anketo so pripravili: Franci Božič, Oto Giacomelli, Bojan Kavčič, Damjan Kržižnik, Stane Trbovc in Henrik Ubelešč.

Albert Pob